

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 8, Aralık/December 2024)

Arşivlerde Saklı Kalmış Bir İsim: Mimar Kemal Altan*

A Name Hidden in the Archives: Architect Kemal Altan

İlkay Yıldız

Doktora Öğrencisi

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

ilkayildiz1987@gmail.com

0000-0002-8318-26492

Zeynep Demircan

Dr. Öğr.Üyesi

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

zeynepdemircan@mu.edu.tr

0000-0002-2971-2242

Araştırma makalesi/Research article

Geliş Tarihi/Received: 04.11.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 03.12.2024

Atıf/Citation

Yıldız, İlkay ve Demircan, Zeynep (2024), Arşivlerde Saklı Kalmış Bir İsim: Mimar Kemal Altan, *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (8), 247-275.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.

This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

* Bu makale, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Demircan danışmanlığında İlkay Yıldız tarafından tamamlanan *Türk Sanatının İzinde Bir Mimar: Kemal Altan* başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilerek yazılmıştır.

Öz Mimar Kemal Altan, 1 Temmuz 1886 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1913 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden (bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) mezun olduktan hemen sonra, başlayan I. Dünya Savaşı sebebiyle askere alınmış ve yedek subay olarak görevlendirilmiştir. Savaşın ardından mesleğine dönen Altan, hem I. Dünya Savaşı hem de Kurtuluş Savaşı'nın bırakmış olduğu yıkım ve tahribatların içinden doğan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk mimarlarından olmuştur. Millî Mücadeledeki görevini başarıyla tamamlayan genç mimarın bu yıkım ve tahribatlar karşısında sorumluluğu büyüktür. Altan, hocaları Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek'in çizdiği yolu benimseyerek ulusal mimarinin gelişimine katkı sağlamıştır. Mimari tasarımlarının yanı sıra, şehitlerimizin aziz hatıralarını yaşatmak adına diktiği anıtlarla da millî bilincin güçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Mimar, İstanbul Arkeoloji Müzeleri gibi önemli kültür kurumlarında üstlendiği görevlerle Türkiye'nin tarihî ve kültürel mirasının korunmasını amaçlamıştır. Eski eserlerin ortaya çıkarılması ve restorasyonlarının yapılmasında çalışmalar yapan Altan, Türk kültürünün zenginliğini her fırsatta gösterme çabasında olmuştur. Mimarlığının yanı sıra, Edirne, İstanbul ve Konya gibi şehirlerde üstlendiği idari görevlerle de ülkesine hizmet eden Kemal Bey, Millî Mücadelenin güçlü ruhunu yaşamı boyunca sürdürmüştür.

Kemal Altan, sadece mimarlık yapmakla kalmamış, aynı zamanda dönemin gazete ve dergilerinde yazılar yazmıştır. Bu yazılarında Türk sanatının önemini vurgulamış ve bu konuda toplum bilincini artırmayı hedeflemiştir. Ayrıca Mimar Sinan'a olan sevgisi sayesinde önemli bir kültürel mirası yaşatmaya katkıda bulunmuştur. Onun düzenlediği etkinlikler hem Mimar Sinan'ın anısını canlı tutmuş hem de Türk mimarisine olan ilgiyi artırmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemi mimarisine dair yapılan araştırmalar içerisinde, dönemin önde gelen mimarlarının biyografilerine ve tasarımlarına ilişkin akademik çalışmalara sıklıkla rastlanır. Ancak bunlar içerisinde Kemal Altan ile ilgili olanlar oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, Türk mimarlık tarihinde az bilinen bir isim olan Mimar Kemal Altan'ı derinlemesine inceleyerek hem mimarın kişisel yeteneklerini hem de eserlerinin kültürel ve sanatsal değerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca ömrü boyunca Türk sanatını ve mimarlığını korumayı ve sevdirmeyi amaçlayan Kemal Altan'ın yeni yetişen mimarlık ve sanat tarihi öğrencilerine ilham kaynağı olması da bu çalışmanın amaçlarındandır.

Anahtar sözcükler: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisi, Ulusal Mimari, Türk Sanatı, Mimar Biyografisi, Güzel Sanatlar Akademisi.

Abstract Architect Kemal Altan was born on July 1, 1886, in Istanbul. Following his graduation from the Sanayi-i Nefise Mektebi (present-day Mimar Sinan Fine Arts University) in 1913, he was conscripted into military service due to the outbreak of World War I and served as a reserve officer. After the war, Altan resumed his profession and emerged as one of the first architects of the Republic of Turkey, which rose from the devastation and destruction caused by both World War I and the War of Independence. The young architect, who successfully fulfilled his duties during the National Struggle, bore significant responsibility in addressing this widespread devastation. Altan adopted the principles established by his mentors, Architects Kemalettin and Vedat Tek, and made notable contributions to the development of national architecture. Beyond his architectural designs, he also played a pivotal role in fostering national consciousness by erecting monuments that honored the sacred memory of martyrs.

The architect sought to contribute to the preservation of Turkey's historical and cultural heritage through his roles in prominent cultural institutions such as the Istanbul Archaeological Museums. Altan actively engaged in the discovery and restoration of historical artifacts, consistently striving to highlight the richness of Turkish culture. In addition to his architectural achievements, Altan served his country through administrative roles in cities such as Edirne, Istanbul, and Konya. Throughout his life, he upheld the enduring spirit of the National Struggle, reflecting his unwavering dedication to the nation.

Kemal Altan not only practiced architecture but also contributed to the intellectual discourse of his time by publishing articles in contemporary newspapers and journals. In these writings, he emphasized the significance of Turkish art and sought to enhance public awareness on the subject. Moreover, his profound admiration for Mimar Sinan enabled him to play a role in preserving an essential cultural heritage. The events he organized both perpetuated the legacy of Mimar Sinan and fostered greater interest in Turkish architecture.

Among the research conducted on the architecture of the Early Republican period, academic studies frequently focus on the biographies and designs of the era's prominent architects. However, those specifically addressing Kemal Altan remain notably scarce. This study aims to provide an in-depth examination of Kemal Altan, a relatively lesser-known figure in Turkish architectural history, highlighting both his personal talents and the cultural and artistic significance of his works. Furthermore, this research aspires to position Kemal Altan, who dedicated his life to preserving and promoting Turkish art and architecture, as a source of inspiration for emerging students of architecture and art history.

Keywords: Early Republican Period Architecture, National Architecture, Turkish Art, Architect Biography, Academy of Fine Arts.

Giriş

Günümüzde, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin imar hareketlerine öncülük eden birçok mimarın biyografisi ve eserleri üzerine kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir dönüm noktasına işaret etmesi bakımından mimarlık mesleği, ülkenin yeni kimliğini şekillendirmede kilit bir rol oynamıştır. Bu süreçte yetişen ve eser veren mimarlar, sadece binalar inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda ülkenin kültürel ve sosyal dokusuna işaret eden önemli yapıtlara da imza atmışlardır. Cumhuriyet tarihinin bu ilk kuşak mimarlarının aksine, Mimar Kemal Altan'ın biyografisi ve eserleri henüz yeterince incelenmemiştir.

Mimar Kemal Bey, mimarlık mesleğini icra ederken aynı zamanda bir entelektüel olarak da tanınmış, dönemine hem mimari hem de düşünsel açıdan önemli katkılarda bulunmuştur. Altan'ın, mimarlık mesleğinin ve Türk sanatının ülkemizdeki yerleşimi ve gelişimi üzerindeki olumlu etkileri dikkate alındığında, hakkında daha kapsamlı bir bilimsel araştırma yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, Mimar Kemal Altan'ın unutulmuş sayılabilecek hayat hikâyesi ile mimari eserlerini irdelemek ve I. Ulusal Mimarlık Akımı içindeki yerini vurgulamak temel amaçtır. Bu açıdan, Mimar Kemal Altan'ın yaşamı, eğitimi, mesleki kariyeri ve önemli eserleri kronolojik bir sırayla incelenecektir. Dönemin mimari anlayışı ve Mimar Kemal Altan'ın bu anlayışa olan etkisi de değerlendirilecektir. Ayrıca Mimar Sinan'a olan derin saygısı, araştırmanın temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır.

Mimar Kemal Altan'ın Yaşamı

Kemal Altan, Çerkez kökenli bir ailenin ferdi olarak 1 Temmuz 1886'da İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ancak, nüfus kayıtlarındaki bir hata nedeniyle doğum yeri Fatih ilçesi olarak belirtilmiştir (Kemal Güzaltan Kişisel Görüşme: Kasım 2024). Mimar Kemal Altan, Osmanlı Devleti'nde saray müteahhitliği yapmış olan Ahmet Tevfik Bey ile Emine Vasfiye Hanım'ın üç çocuğundan en büyüğüdür. Altan'ın Mazhar Altan ve Şaziment Şeröz adında iki kardeşi bulunmaktadır (Anonim 1948: 3). Düriye Hanım'la evlenen Kemal Altan'ın Sinan Güngör, Vildan ve Bingöl adında üç çocuğu vardır. Altan'ın erken yaşamındaki eğitim hayatına dair detaylı bilgiye ulaşılamamakla birlikte, mimarlık eğitimini Sanayi-i Nefise Mektebi'nde tamamladığı bilinmektedir. Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin 1940 tarihli kayıtlarına göre, Altan bu okuldan 279 numaralı diploma ile 1913 yılında mezun olmuştur (Anonim 1940c: 17).

Kemal Altan, kardeşi Mazhar Altan ile Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık Bölümü'ne kaydolarak aynı dönemde mimarlık eğitimi almış ve mezun olmuşlardır (Karakaya 2006: 51).

Sanayi-i Nefise'den mezun olan Kemal Altan, I. Dünya Savaşı sırasında orduda görev almış ve yedek subay olarak askerlik hizmetini tamamlamıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Kurtuluş Savaşı'nda Batı Anadolu'nun İtilaf Devletleri tarafından işgali üzerine harap olan şehirlerin imar çalışmalarıyla ilgilenmiştir. Özellikle Salihli, Manisa ve Isparta gibi şehirlerde faaliyet gösteren Altan, Manisa Hükümet Konağı, Manisa Numune Hastanesi, Edirne Balkan Şehitliği Abidesi, Salihli Abidesi ve Isparta İl Özel İdare binası gibi anıt ve kamu yapılarına imza atmıştır (Altan 1948: 178)¹. Altan hayatının önemli bir kısmını Edirne'de geçirmiş ve *Sinan Anmaları* gibi etkisi yurt geneline yayılan çalışmalarının pek çoğunu buradan yürütmüştür. Trakya Umumi Müfettişlik Binası'nın inşa edildiği bu yıllarda, Edirne'nin önemli bir kültür insanı olan Altan'ın bu yapıya katkı sağladığı düşünülmektedir. Mimarın diğer anıtlarıyla olan benzerliği açısından bakıldığında Hasköy Şehitliği Anıtı'nın da Kemal Altan'ın tasarımı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Kurt Bey ve Paşa Yiğit gibi Edirne tarihinde önemli olan isimlerin mezarlarının yok olmasını engelleme çabası da Altan'ın genel yaşam ve mesleki yaklaşımıyla örtüşmektedir (Bayraktar ve Özgüven 2024: 69-74).

Mimar Kemalettin (1870-1927) ve Vedat Tek (1873-1942) gibi Ulusal Mimariye önem veren iki öncü mimarın izinden giden Kemal Altan, tasarladığı yapılara da bunu yansıtmıştır. Ali Saim Ülgen'in (1913-1963) Kemal Altan'ın ölümünün ardından Mimarlık Dergisi'nde yayımlanan anma yazısında belirtildiği üzere Mimar, İzmir'de de faaliyet göstermiştir. Ülgen, Kemal Bey'in tasarımlarının, Cumhuriyet dönemi Türk mimarisinde önemli bir yer tutan Mimar Kemalettin ve Vedat Tek ekolünün izlerini taşıdığını vurgulamaktadır (Ülgen 1948: 44).

Kemal Altan, mimarlık pratiğinin yanı sıra, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarında üstlendiği yöneticilik ve üyelik rolleriyle, mimarlık mesleğinin toplumsal ve mesleki gelişimine katkıda bulunmuştur². Mimar, uzun yıllar süren yoğun araştırmalarının yorgunluğunu taşımasına rağmen, Konya Bayındırlık Yüksek Mimarlığı'ndaki son görev yerinde de bilimsel çalışmalarına ara vermemiştir. 26 Eylül 1948 tarihinde İstanbul'daki Sen Jorj Hastanesi'nde vefat eden Altan, Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir (Altan 1948: 179)³.

¹ Mazhar Altan, ağabeyi Kemal Altan'ın Isparta'daki eserinden Isparta Hususi Muhasebe Binası olarak bahseder (Altan 1948: 178), Semavi Eyice de bu yapıyı İslam Ansiklopedisi'nde ölümünden sonra Kemal Altan için yazdığı maddede "İl Özel İdare Binası" olarak tanımlamıştır (Eyice 1989: 530).

² Akşam Gazetesi'nin haberine göre Türk Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul Şubesi senelik kongresinde Kongre Divan Reisliği'ne oy birliği ile Mimar Kemal Altan seçilmiştir (Anonim 1938f: 10). Ayrıca mimar, Trakya'daki görevi sırasında başkanlığını Yusuf Cemil Üner'in yaptığı ve Eski Eserleri Sevenler Cemiyeti'nin bir üyesi olarak Umumi Kâtiplik görevini üstlenmiştir. Kemal Altan bölgedeki eserlerin bir listesini çıkararak tarihçeleri hakkında bilgi toplamış, kitabelerini tespit etmiş, rölöve ve planlarını çıkarmıştır (Bulut 2021: 374-376).

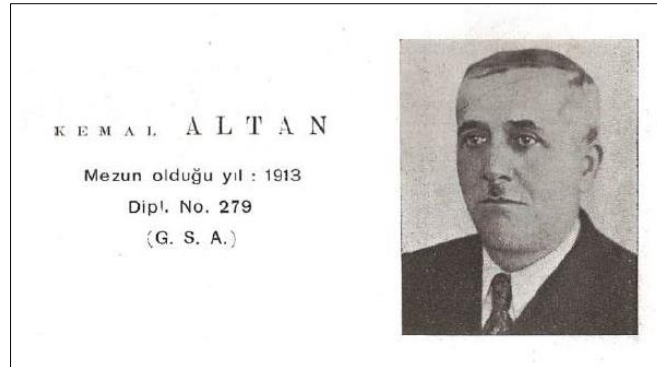
³ Kemal Altan'ın torunu Kemal Güzaltan'la yaptığımız görüşmede, mimarın tutkulu bir Beşiktaş taraftarı olduğu ve Çırağan Sarayı'nın yakınındaki Şeref Stadyumu'na bakan Yahya Efendi Dergâhı içindeki mezarlığa gömülmeyi vasiyet ettiği bilgisine ulaşılmıştır (Kasım 2024).

Fotoğraf 1. Mimar Kemal Altan (Altan 1948: 178).

Mimar Kemal Altan'ın Mimarlık Eğitimi

Kemal Altan, Osmanlı Devleti'nin ilk güzel sanatlar eğitim kurumu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nden 279 numaralı diplomayla 1913 yılında mezun olmuş ve böylece mimarlık eğitimini tamamlamıştır (Belge 1) (Anonim 1940c: 17). Sanayi-i Nefise Mektebi'nin büyük bir kısmı, 1 Nisan 1948 tarihinde meydana gelen yangında zarar görmüştür. Mustafa Cezar'ın araştırmalarına göre, yangında Akademi'nin kütüphanesi, öğrenci kayıtları, ders malzemeleri ve öğrenci eserleri gibi önemli dokümanlar ve materyaller tamamen yanmıştır (Cezar 1983: 15). Kemal Altan'ın öğrenci dosyasının da 1948 yangınında yok olduğu düşünülmektedir. Mazhar Altan, ağabeyi Kemal Altan gibi Sanayi-i Nefise Mektebi'nde mimarlık eğitimi almış ve aynı dönemde mezun olmuştur. İki kardeş, okul yıllarında sınıf arkadaşlığı yapmışlardır. I. Ulusal Mimarlık döneminin önemli isimlerinden Necmettin Emre de (1871-1961) Altan kardeşlerle Sanayi-i Nefise Mektebi'nin aynı dönem mezunlarından. Bu üç mimarın da okul yıllarında birlikte öğrenim görmeleri, Türk mimarlık tarihinde önemli bir kesişim noktasıdır (Tablo 1) (Karakaya 2006: 51).

Belge 1. Mimar Kemal Altan'ın Mezuniyet Bilgileri (Anonim 1940c: 69).

Diploma No	Adı
273	MEHMET ALİ
274	PİYER
275	ISTILYANOS
276	ALİ RASİM
277	VASIL

278	ÖMER SIRRI
279	KEMALETTİN ⁴
280	MAZHAR
281	İSMAİL NECMETTİN
282	MISON
283	OSMAN TUFİK

Tablo 1. Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık şubesi 1913 yılı mezunları listesi (Karakaya 2006: 51).

Mimarın, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yetişirken, dönemin eğitim müfredatını şekillendiren kıymetli sanatçı ve akademisyenlerden ders alması, onun akademik ve mesleki gelişimini doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle, mimarın biyografisinde, hocalarının kimlikleri ve ders içeriklerinin belirtilmesi, onun mesleki hayatındaki dönüm noktalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşuyla birlikte müdürlüğe getirilen Osman Hamdi Bey (1842-1910) 28 yıllık görev süresi boyunca okulun müfredatını belirlemiş, eğitim kadrosunu oluşturmuş ve Türk sanat eğitimine yön vermiştir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk yıllarında eğitim kadrosunda Batılı mimar, ressam ve heykeltıraşlara geniş yer verilerek, Batılı sanat anlayışı ve teknikleri Türk sanat eğitimine aktarılmaya çalışılmıştır. Batılı hocaların ağırlıklı olduğu Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Mimarlık Bölümünde, Vedat Tek ve Kemalettin Bey gibi Türk mimarların da yetişmesiyle millî bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Bu iki isim, okulun ilk Türk hocaları olarak, Ulusal Mimarlık düşüncesinin şekillenmesinde önemli rollere sahip olmuşlardır (Naipoğlu 2008: 50).

1888 yılında devlet bursuyla Fransa'ya gönderilen Vedat Tek, Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık eğitimi almış ve 1893 yılında mezun olmuştur. İstanbul'a döndükten sonra mesleki kariyerine başlayan Vedat Bey, ayrıca Sanayi-i Nefise Mektebi'nde mimarlık tarihi dersi vermiştir (Alsaç, 1997: 1754). Paris'te bulunduğu süre içinde mimari akımları yakından takip eden Tek, bu bilgi birikimini hem kendi projelerine yansıtmış hem de Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrencileriyle paylaşmıştır. Yabancı mimarların Türk meslektaşlarına göre daha fazla tercih edilmesi ve takdir görmesi Vedat Tek'i derinden etkilemiş ve bu durumun bir neticesi olarak Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki hocalık görevinden istifa etmiştir (Demirbel 1941: 231-232).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin değerli hocalarından biri de Türk mimarisinin modernleşmesinde büyük rol oynayan Kemalettin Bey'dir. Prof. Jachmund'un yönlendirmesiyle, mimarlık eğitimini tamamlamak üzere Almanya'ya gönderilmiş ve Charlottenburg Teknik Üniversitesi'nden mezun olmuştur (Yavuz 1981: 59). Mimar Kemalettin, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde nazariyat-ı mimariye dersiyle, öğrencilerine Türk mimari mirasından ilham alarak özgün yapılar tasarlama konusunda önemli bilgiler vermiştir. Bu sayede Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerini kapsayan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın temelini atan önemli mimarlar yetiştirmiştir. Kemalettin Bey'in çabalarıyla, Türk mimarisi Batılı etkilerden arındırılarak, millî bir kimlik kazanmıştır (Yavuz 1981: 61).

1906'da Sanayi-i Nefise Mektebi'ne katılan Giulio Mongeri (1873-1951), 1930 yılına kadar kesintisiz olarak burada görev yapmış ve Türkiye'nin önde gelen mimarlık okullarından birinin şekillenmesinde büyük katkı sağlamıştır. Alexandre Vallauray'nin (1850-1921) Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki görevinden ayrılmasının ardından, atölye hocası olarak göreve başlayan Giulio Mongeri, bu sayede Türk mimarisinin gelişimine daha yakından katkı sağlama fırsatı bulmuştur. Kemal Altan'a da hocalık yapan Mongeri hem Batılı eğitimle hem

⁴ Listede Kemal Altan'ın adı Kemalettin olarak geçmektedir.

de yerel mimariye olan hâkimiyetiyle öğrencilerine geniş perspektif deneyimi sunmuştur (Arık 2006: 16).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin diğer hocalarından, Ahmet Ziya Akbulut, matematik, perspektif, tasarı geometri; Yusuf Razi Bey, tasarı geometri; Ferit Güney, tasarı geometri, gölge, matematik, perspektif, topografya; Selahattin Bey, mimaride keşif usulleri; Ziya Bey, mimaride keşif usulleri, mekanik; Kadri Bey, mimaride keşif usulleri; İlhami Bey, topografya; Mehmet Şükrü Işık da fizik-kimya ve inşaat malzemesi derslerini vermişlerdir (Cezar 1983: 68-70).

Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık Şubesi müfredatında, öğrencilere ilk olarak klasik mimari üslupların temel ilkeleri ve tarihsel gelişim süreçleri aktarılmaktaydı. Hazırlık sınıfında öğrencilere, Klasik Yunan ve Roma mimarisinin temel elemanları ve oranları üzerine çizim pratikleri yaptırılırken, birinci sınıfta bu bilgiler ışığında basit yapıların plan ve projeleri çizdirilerek teorinin pratiğe aktarımı sağlanırdı. İkinci sınıfta, Roma ve İtalyan Rönesansı mimarisi üzerinde durulur, öğrencilere çeşitli üsluplardaki yapıların plan ve proje çizimleri anlatılır ve aynı zamanda perspektif çizimi ile ışık-gölge çalışmalarıyla görsel anlatım becerileri geliştirilirdi. Üçüncü sınıfta, İtalyan Rönesansı mimarisinin karakteristik özellikleri üzerinde durulur, öğrencilerden bu dönem mimarisine ait yapıların suluboya ile perspektif çizimleri yapmaları istenirdi. Dördüncü sınıfta ise eğitim, Türk-İslam mimarisi üzerine yoğunlaşır, Selçuklu ve Osmanlı dönemi yapıların incelenmesi ve bu dönem mimarlarına ait eserlerin röleve çalışmalarının yapılmasıyla tamamlanırdı (Arık 2006: 17-18).

Kemal Altan'ın Sanayi-i Nefise Mektebi'nde edindiği akademik birikim, sadece mimari üretimlerinde değil, aynı zamanda akademik çalışmaları ve idari görevleri boyunca da belirleyici bir rol oynamıştır. Altan'ın, okulda aldığı kapsamlı eğitim sayesinde geliştirdiği araştırmacı yaklaşım, tarihsel dokulara olan duyarlılığını artırmış ve bu sayede pek çok tarihî yapının restorasyonunda öncü bir role imza atmasını sağlamıştır. Altan'ın teorik bilgi ve pratik deneyimlerinin birleşimi, Türk mimari mirasının korunması ve yaşatılması konusunda önemli katkılar sunmuştur.

Kemal Altan'ın Mimarlık Kariyeri

Mimar Kemal Altan, mezuniyetinden hemen sonra başlayan Birinci Dünya Savaşı nedeniyle cepheye gönderilmiştir. Altan, askerlik hizmetini yedek subay olarak tamamladıktan sonra serbest mimarlık pratiğine başlamış ve bir süre bağımsız bir şekilde çalışmalarını yürütmüştür. Ardından Kemal Bey, mimarlık mesleğini memur olarak sürdürerek Erken Cumhuriyet dönemi ile 1948 yılı arasındaki süreçte kamu mimarlığında etkin olmuştur. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte başlayan ve ülkenin hızla dönüşüm geçirdiği bu dönemde, kamu yapılarına olan talep artmıştır. Bu durum, mimarların çalışma alanlarını genişleterek, onların yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin modern yüzünü şekillendiren kamu binalarına yönelmelerini sağlamıştır. Kemal Altan da bu erken dönemin mimarlarından biri olmuştur. Mimar, Manisa Hükümet Konağı, Manisa Numune Hastanesi, Isparta İl Özel İdaresi Binası gibi kamu yapılarının yanında Salihli Abidesi ve Edirne Balkan Şehitleri Abidesi'ni tasarlayarak, Türk mimarlığına katkı sunmuştur (Altan 1948: 178). Manisa Numune Hastanesi ve Isparta İl Özel İdaresi Binası'nın mimarı olarak gösterilen Kemal Bey'in bu yapılar için hazırlanan planların güncel arşivlerde bulunmaması nedeniyle, bu eserlerin orijinal hâli hakkında detaylı bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

Manisa Hükümet Konağı (1924-1925)

Ulusun modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda kamu yapıları imar faaliyetlerinin öncelikli alanları arasında yer almıştır. Kentsel dönüşüm ve gelişim sürecinde devletin aktif rolüyle hayata geçirilen imar planları kapsamında, Manisa da dâhil olmak üzere birçok şehirde kamu yapılarına ağırlık verilmiştir. Bu dönemde, I. Ulusal Mimarlık akımının belirleyici yönü, Manisa Hükümet Konağı'nın da bu akımın tipik örneklerinden biri olarak öne çıkmasını sağlamıştır (Savaşır ve Alpaslan 2009: 83).

Millî mimari ilkelerine uygun tasarlanan yapının mimarı, bazı kaynaklarda Rüstem Bakoğlu olarak belirtilmektedir. Ancak, Manisa doğumlu mimar ve tarihçi Nusret Köklü, 2004 yılında yayımladığı *Mimar Kemal Bey'in Projelendirdiği Manisa Hükümet Konağı ve Diğer Hükümet Binaları* adlı makalesinde yapı tasarımcısının Kemal Altan olduğunu gerekçeleriyle birlikte anlatmıştır (Köklü 2004: 15).

Köklü'nün anlattıklarına göre, Manisa'da kendisinin serbest mimar olarak çalıştığı dönemde, Rüstem Bakoğlu da mühendislik mesleğini aktif olarak sürdürmekteydi. Köklü, Bakoğlu'nun Hükümet Konağı'nın proje mimarı olmadığını, Nuri Bey ile iş birliği içinde yapısal ve teknik konularda görev aldığını dile getirmiştir. Yazar, 1970 yılında yayımlanan *Dünkü Manisa* adlı eserinin 85. sayfasında yer alan Yeni Hükümet Konağı inşaatı fotoğrafının altındaki notta, mimarın kimliği konusunda bir yanlışlık yaptığını belirtmiştir. Aslında kendisine resmi gönderen kişinin Rüstem Bakoğlu olduğunu ifade etmiştir (Köklü 2004: 15). Nusret Bey, Manisa'daki Hükümet Konağı'nın asıl mimarının Kemal Altan olduğunu "*Cumhuriyet'in ilk yıllarında kamu ve önemli binaların projelendirilmesinde görev alan çok az sayıdaki mimarlarımızdan*" cümlesiyle vurgulamıştır. Ayrıca, Mazhar Altan ve Semavi Eyice de diğer kaynaklarla birlikte, Hükümet Konağı'nın mimari tasarımı konusunda Kemal Altan'dan bahsetmişlerdir (Altan 1948: 178; Eyice 1989: 530).

Hükümet Konağı, tipik bir Cumhuriyet dönemi devlet binası olarak, doğu-batı ekseninde uzanan dikdörtgen bir plana oturtulmuştur. Zemin kat üzerine yükselen üç katlı yapı, taş ve tuğla malzemelerin birlikte kullanıldığı bir teknikle inşa edilmiştir (Fotoğraf 2). Geniş saçaklı, kiremit kaplı çatısıyla yöresel mimari özelliklere gönderme yapan yapı, kuzey ve güney cephelerinde yer alan iki girişle hizmet vermektedir. Ana giriş, Cumhuriyet Meydanı'na bakmakta olup, hafifçe öne çıkarılmış köşe kuleleri ve iki kollu merdivenle ulaşılan bir giriş revakı ile vurgulanmıştır (Fotoğraf 3). Revakın üzerinde yer alan üç sivri kemerli balkon, yapının cephe kompozisyonunu hareketlendirmiştir. Simetrik olarak düzenlenen yan cepheler, dışa taşkın saçaklarla son bulmakta ve bu saçaklar kubbe ile taçlandırılarak cepheye görsel bir zenginlik kazandırmaktadır (Yıldız 2024: 54).

Fotoğraf 2. Manisa Hükümet Konağı kuzey girişi (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Fotoğraf 3. Manisa Hükümet Konağı kuzey cephesi giriş revakı (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Yapının güney cephesindeki giriş, kuzey cephesindeki ana girişle simetrik bir eksen üzerinde yer almaktadır (Fotoğraf 4). Çift kollu oval bir merdivenle ulaşılan bu giriş, cepheden dışa taşkın bir pozisyonda konumlanmıştır (Fotoğraf 5). Girişin üzerindeki dalgalı alınlık, rumi ve palmet motifleriyle zenginleştirilmiş olup yapının cephe kompozisyonuna hareketlilik kazandırmaktadır (Fotoğraf 6). Pencere düzenleri, katlar arasında farklılık göstermekle birlikte, genel olarak bir bütünlük içindedir. Zemin katta basık kemerli, orta katta yuvarlak kemerli ve üst katta dikdörtgen çerçeveli pencereler kullanılmıştır. Katlar arasındaki kalın silme ve pilastrlarla oluşturulan dikey ve yatay bölmelerle cephe, ritmik bir görünüm kazanmıştır (Fotoğraf 7) (Yıldız 2024: 54).

Fotoğraf 4. Manisa Hükümet Konağı güney cephesi (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Fotoğraf 5. Manisa Hükümet Konağı güney cephedeki giriş (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Fotoğraf 6. Dalgalı alınlığın içerisinde yer alan rumi ve palmet bezemeler (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Fotoğraf 7. Manisa Hükümet Konağı kalın silmeler ve plastır detayları (İlkay Yıldız Arşivi 2022).

Salihli Abidesi (Mayıs 1924)

Kurtuluş Savaşı'nın önemli bir zaferi olan Salihli'nin 5 Eylül 1922 tarihinde Yunan işgalinden kurtuluşunun bir simgesi olarak, Mayıs 1924 yılında Mimar Kemal Altan tarafından tasarlanmıştır (Fotoğraf 8). Abide 1. Süvari Fırkası ile 10 ve 11. Alay'ın zaferini ölümsüzleştirmek amacıyla inşa edilmiştir (Altan 1948: 178; Eyice 1989: 530).

Fotoğraf 8. Salihli Şehitler Abidesi (Mehmet Anıl Dağlı Arşivi 2023).

Salihli'nin kurtuluşunun ikinci yıldönümü olan 5 Eylül 1924'te, Anadolu Gazetesi'nde yer alan habere göre, şehirde büyük bir coşkuyla kutlamalar düzenlenmiş ve bu kapsamda Şehitler Abidesi açılmıştır (Fotoğraf 9). Türk Ocağı, belediye ve kaymakamlık gibi kurumların yanı sıra halkın yoğun katılımıyla gerçekleştirilen açılış töreni, abidenin şehir halkı için taşıdığı

anlamın bir göstergesidir. Anadolu Gazetesi'nde yer alan habere göre, Salihli Şehitler Abidesi'nin açılış töreni, Belediye Başkanı Necmi Bey'in yaptığı konuşmanın ardından gerçekleştirilmiştir. Abidenin yapım masraflarının karşılanması amacıyla, on gün sonra düzenlenecek müsamerelerden elde edilecek gelirin 'İnşa ve Yardım Heyeti' tarafından yönetileceği belirtilmiştir (Ayhan 2014: 127). Bu durum, abidenin yapım sürecinde halk katılımının önemini ve dönemin sosyal dayanışma ruhunu yansıtmaktadır.

Fotoğraf 9. Salihli Şehitler Abidesi'nin açılışı, 1924 (Ayhan 2014: 240).

Salihli Şehitler Abidesi, kare planlı yüksek bir kaide üzerine oturtulmuş, prizmatik bir gövdeye sahip bir anıttır. Anıtın dış yüzeyi, mozaik sıva tekniğiyle kaplanmıştır. Ön yüzündeki sivri kemerli alınlıkta, kazıma tekniğiyle işlenmiş sülüs yazı ile kaleme alınmış bir kitabe yer almaktadır (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. Salihli Abidesi kitabesinden detay (Mehmet Anıl Dağlı Arşivi 2023).

Anıttaki ters yürek motifi ve çiçek bezemeleriyle, Türk-İslam sanatının karakteristik motiflerine gönderme yapılmıştır. Kitabedeki sekiz satırlık yazının ilk satırı “Ey Türk” ibaresiyle başlamaktadır. Yazının devamında ise “5 Eylül 1338. Bu büyük gün için canlarını feda eden 1. Süvari Fırkası 10. ve 11. Alayının aziz Türk evlatları burada yatıyor. Bunlar sana zafer ihda ettiler. Sen de irfanınla o zaferi itmam et. Bu mübarek şehitleri kalbinde yaşat. Ruhlarına Fatiha. Kuruluş tarihi Mayıs 1341 Salihli Türk Ocağı” yazmaktadır⁵. Dört köşesi pahlanmış kaidenin üzerine bayrakların yerleştirilmesi için metal plakalar çakılmıştır. Anıtın üst kısmında yer alan çelenk ve ay yıldızlı motif ise Cumhuriyet dönemi anıt heykellerinde sıkça kullanılan sembollerdir. Kaide ve anıt gövdesi arasındaki mermer silme, yapının görsel bütünlüğünü sağlamaktadır (Yıldız 2024: 57).

Edirne Balkan Şehitleri Abidesi (1944)

Edirne'nin tarihî ve kültürel dokusuna katkısı bulunan Sarayıçi Balkan Savaşı Şehitliği, şehir merkezinde, Tunca Nehri'nin kuzeyinde stratejik bir konumda yer almaktadır. Balkan Savaşları'nda vefat eden Türk askerlerinin anısına inşa edilen şehitlik, hazire ve bir anıttan oluşmaktadır. Anıtın mimari tasarımı, Trakya Müfettişliği Bayındırlık Müşaviri Mimar Kemal Altan tarafından yapılmış ve Edirne Muhafaza-i Mekabir-i İslamiye Cemiyeti tarafından hayata geçirilmiştir. Meçhul asker anıtı niteliği taşıyan bu eser bir anma mekânı olarak öne çıkmaktadır (Pehlivan 2003: 594).

Edirne Balkan Savaşı Şehitleri Abidesi'nin inşası, dönemin önemli bir mimari olayı olarak Son Posta Gazetesi'nde geniş yer bulmuştur. Mimar Kemal Altan tarafından tasarlanan abidenin projesi, gazetede yayımlanarak kamuoyuyla paylaşılmıştır (Fotoğraf 11). Abidenin temel atma töreni, Edirne halkının yoğun katılımıyla gerçekleşmiş ve şehrin ortak hafızasında önemli bir yer edinmiştir (Anonim 1944: 6). Bu durum, abidenin hem bir anıt mezar hem de bir toplumsal birlik sembolü olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 11. 29 Kasım 1944 Tarihli Son Posta Gazetesi Haberi (Anonim 1944: 6)

Sarayıçi Balkan Şehitleri Abidesi, düzgün kesme taştan yapılmış, kare planlı bir kaide üzerine oturtulmuştur. Kaidenin her iki yanı çiçek yerleştirilmesi için iki katlı basamak biçiminde düzenlenmiştir. Kaidenin ön yüzündeki kırmızı renkli kare bir çerçeve içinde “Balkan Savaşı Şehitleri-26 Mart 1913” yazmaktadır (Fotoğraf 12). Anıt, kare planlı düzgün kesme taştan

⁵ Salihli Abidesi'nde yer alan Osmanlı Türkçesi'nin transkripti Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Araştırma Görevlisi Mükerrerem Kürüm tarafından yapılmıştır.

yapılmış, basamaklı bir kaide üzerine oturtulmuştur. Anıt gövdesi, aşağıdan yukarı doğru daralan kubbemsi formla sonlanmıştır. Anıtın çevresinde ise mezarlıkla birlikte birkaç tane mezar taşı bulunmaktadır. Kemal Altan'ın tasarladığı anıt, daha sonraki dönemlerde Eski Eserler ve Turizm Derneği tarafından restorasyon görmüştür (Alp 1989: 6).

Fotoğraf 12. Balkan Savaşı Şehitleri Abidesi (URL-1)

Mimar Kemal Altan'ın Kamudaki Görevleri

Kemal Altan, 1927'de Edirne Maarif Eminliği Mimarlığı'na atanarak kamu hizmetine başlamıştır. Bu yıllarda Mustafa Necati Bey döneminde yapılan eğitim teşkilâtı reformu ile ülke 12 maarif bölgesine ayrılmıştır. Kemal Bey de Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli gibi kentleri de içine alan Edirne Bölgesi Maarif Eminliği mimarlığı görevini üstlenmiştir (Kuşci 2021: 45). İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne atandığı 1933 yılına kadar Altan, Edirne ve çevresinde, bölgenin zengin arkeolojik dokusunu gün ışığına çıkarmak ve koruma altına almak amacıyla sürdürülen restorasyon çalışmalarında önemli bir kişilik olmuştur (Yıldız 2024: 20).

Altan, 1933-1939 yılları arasında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde mimar olarak görev yaparken, aynı zamanda müze adına gerçekleştirilen kazı çalışmalarının komiserliğini üstlenmiştir. Bu dönemde, İstanbul'daki tarihî yapıların restorasyon projeleri için gerekli plan ve rölevaleri hazırlayarak Türk mimari mirasının korunmasına yönelik önemli çalışmalara imza atmıştır. Akademik çalışmalarına da devam eden Altan, bu süreçte çeşitli yayın organlarında Türk mimarisi ve sanatı üzerine yazılar kaleme alarak bu konularda kamuoyunu bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye çalışmıştır (Yıldız 2024: 21).

Mimar Kemal Altan'ın İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki görev süresi boyunca kültür varlıklarının korunması ve belgelenmesi alanında yaptığı çalışmalar, arşiv, belge ve basın yayın organlarındaki kapsamlı bir inceleme sonucunda tespit edilmiştir. Mimar Kemal Altan, 1935 yılında Arkitekt Dergisi'nde yayımlanan 'Eski Medeni İzerlerimiz' başlıklı makalesinde, Prof. Dr. Albert Gabriel'in (1883-1972) görüşlerine atıf yaparak, Türk sanat eserlerine yönelik koruma bilincini vurgulamıştır. Altan, sadece herkesçe bilinen eserlere değil, Türk mimarisi açısından önemli ancak yeterince değer görmeyen diğer yapı ve eserlere de sahip çıkılması gerektiğini savunmuştur.

"Biz bugün varlığına sarılan -mimarisi her milletten ziyade ün salmış- asil bir mesleğin mimarlarıyız. Yeniliğe aşkımız olmakla kendi malımız eskiyi de armağan bilerek sımsıkı tutunmak isteriz. Tarih ile varlığın şerefi artar. Tarihsizlerin, bu zamanda bile tarih uydurmaya çalıştığı görülüyor. İstanbul içindeki göz önünde olan en önemli izlerden

Şehzade Camii etrafında tarihî anıtların en temiz medeni örnekleri bakımsızlıktan ne acıklı durmaktadır. Acaba bunlar birazcık himmet edilse medeni birer oba olamaz mı? Evkaf, medreseler bize ait değil diyerek elini çekmiş, Hususi muhasebe yalnız istifadesini bellemiş, Müzeler İdaresi'nde ezbere korunması bize düşüyor diye bu anıtların karşısına geçip onları süzmekle iktifa etmiştir." diyen Kemal Altan, makalesinin devamında Vakıflar İdaresi ve Hususi Muhasebe'nin uygulamalarına yönelik eleştirilerde bulunarak, tüm tarihî eserlerin ayırım gözetmeksizin korunması gerektiği tezini savunmuştur.

"İstanbul'un ulusal ziynetlerinin ve Bizans yadigârlarının korunmaları ve bakımları tamamıyla Müzeler elinde olmalıdır. Müzelerde teşekkül eden Eski Anıtlar Encümeni'nde yalnız müzeler ailesinden değil, alakadar dairelerden mesul ve mütehasis üyeler vasıl olmuş bulunmakla yüksek bir bütçe ile iş görülmelidir. Her güzel anıt, Atatürk Türkiye'sinde gerekli yerine çıkarılmalıdır." şeklindeki ifadesi bunun en net kanıtıdır (Altan 1935d: 224-226).

Kemal Bey, yazılarında sıklıkla tarihi eserlerin restorasyon gerekliliğine vurgu yapmış ve bu alanda hem İstanbul'da hem de diğer görev yaptığı şehirlerde pek çok restorasyon projesine aktif olarak katılmıştır. *"Adliye ciheti köşesindeki Sultan İbrahim'in mimarbaşı Kasım'a yaptırdığı sebilin- sebiller, çeşmeler belediye elinde olduğu için- artık Ayasofya müze olduktan sonra eklerinden sayılarak hiç olmazsa içindeki molozlarının temizletilmesi lazımdır. Sonra da o sıra dükkânlarının kaldırılması teşebbüsüne bir an evvel sonuç verilmelidir."* (Altan 1935d: 267) şeklindeki ifadesi, Altan'ın Ayasofya çevresindeki yapılaşma hakkındaki kaygılarının ve bu anıtsal yapıya yönelik duyarlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Zira, Altan daha sonraki dönemlerde bu bölgedeki yapılaşmanın kaldırılması için başlatılan çalışmalarda önemli bir rol oynamıştır.

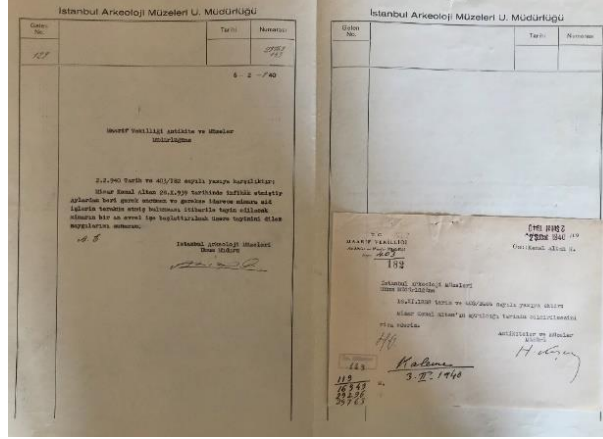
Kemal Altan, İstanbul'da görev yaptığı dönemde kaleme aldığı yazılarla Türk basınında önemli bir yer edinmiştir. Cumhuriyet, Akşam, Zaman, Tan, Son Posta, Kurun, Haber, Yeni Sabah, Son Telgraf, Vakıf, Yeni Asır, Tasvir-i Efkâr gibi gazetelerin yanı sıra, daha özel ilgi alanlarına hitap eden Arkitekt ve Mimarlık gibi dergilerde de düzenli bir şekilde yazılar yazan Altan, Türk mimari mirasına dair derinlemesine araştırmalarıyla sanat tarihçileri ve mimarlık severler arasında önemli bir araştırmacı olmuştur.

Mimar; kaleme aldığı yazılarda, Barbaros Hayrettin Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa ve Siyavuş Paşa gibi önemli devlet adamlarının yanı sıra, Osman Hamdi Bey, Mimar Sinan, Mimar Davut, Mimar Esir Ali, Mimar Mehmet Tahir, Mimar Mehmet ve Mimar Hezarfen İbrahim gibi Türk mimarisi ve sanatına önemli katkılar sunmuş şahsiyetlerin hayatlarını ve eserlerini detaylı bir şekilde incelemiştir (Altan 1937a: 193; Altan 1937b: 224; Altan 1937b: 225).

Kemal Bey, araştırma ve inceleme alanını İslam mimarisinin önemli örnekleri olan cami, medrese, han, hamam, sebil ve çeşmelerle sınırlandırmayarak Türklerin askerî mimarisinin önemli göstergeleri olan kaleleri, Bizans mirasının etkilerini taşıyan eserler ve surları, hatta günümüz sınırlarının dışındaki Türk anıt ve eserlerini de kapsayacak şekilde genişletmiştir (Altan 1934b: 12; Altan 1936: 8).

Mimar Kemal Altan, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki görev süresi boyunca gerçekleştirdiği çalışmalar, onun restorasyon ve arkeoloji alanlarındaki çok yönlü yetkinliklerini gözler önüne sermektedir. Odalar Camii'nin restitüsyonu (Anonim 1935: 2), Ayasofya'nın restorasyonunda yer alması (Anonim 1936c: 2), Davut Paşa Camii ve Türbesi (Anonim 1937i: 4) ile Piyale Paşa Türbesi'nin (Anonim 1938h: 3) restorasyonu öncesi yerinde inceleyerek keşiflerde bulunması gibi projeler, Altan'ın hem mimari bir uzman hem de bir araştırmacı olarak önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar, Altan'ın restorasyon uygulamalarına bilimsel bir yaklaşım getirerek, Türk-İslam mimarisinin korunması ve anlaşılması konusunda önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kemal Altan, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki görevini 28 Ağustos 1939 tarihinde tamamlayarak, 29 Ekim 1939 tarihinde Trakya İkinci Umumi Müfettişliği Fen Müşavirliği'ne⁶ atanmıştır (Belge 2) (İAMA, Belge No: 29763, 16949, 119)⁷.

Belge 2. Kemal Altan'ın Trakya Umumi Müfettişliği Fen Müşavirliği'ne tayin olduğunu bildiren dilekçe (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivi 2022).

Mimarın İstanbul'daki görevinden ayrılışı ve Trakya İkinci Umumi Müfettişliği Fen Müşavir Muavinliğine atanması, Cumhuriyet ve Son Posta gazetelerinde duyurulmuştur. 29 Ekim 1939 tarihli Son Posta Gazetesi "Trakya U. Müfettişlik Nafia Müşavir Muavinliği" başlıklı haberde aşağıdaki metni okuyucularına duyurmuştur:

"İstanbul Arkeoloji Müzesi mimarı Kemal Altan Trakya Umumi Müfettişlik Nafia Müşavir Muavinliğine tayin edilmiştir. Kendisi eski eserlerle uzun müddet meşgul olmuş, bu hususta muhtelif etütler neşretmiş, yaptığı neşriyatla Türk tarihinin birçok kısımları üzerinde vesikalar vermiştir. Kemal Altan bundan evvel Trakya mıntıkası Maarif Emiği mimarlığında bulunmuş, bu mıntıkada da değerli mesaisi görülmüştür. Kendisine yeni vazifesinde muvaffakiyetler dileriz." (Anonim 1939e: 10).

Cumhuriyet Gazetesi de aynı tarihte Kemal Altan'ın Trakya'ya tayini hakkında bir yazı yayımlamıştır:

⁶ Umumi Müfettişlikler, 1918 yılında geçici bir kanunla yürürlüğe girmiş, ilk kez 1921 Anayasası'nda resmen yer almıştır. Dört bölgeye ayrılan müfettişliklerin ilki 1927 yılında Diyarbakır'da kurulmuştur. Birinci Umumi Müfettişliği Diyarbakır, Elâziğ, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Siirt, Mardin ve Van illerini kapsamaktadır. İkinci Umumi Müfettişlik 1934 yılında Edirne'de faaliyete geçmiş, görev yerleri olarak Edirne, Çanakkale, Kırklareli ve Tekirdağ'ı içine almıştır. Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan ve Trabzon'u kapsayan Üçüncü Umumi Müfettişlik de 1935 yılında Erzurum'da kurulmuştur. Son olarak, Dördüncü Umumi Müfettişlik ise 1936'da Elazığ'da kurulmuş, Elâziğ, Bingöl, Tunceli ve Erzincan'da faaliyetlerini sürdürmüştür (Ağırhan 2012: 23). Türk toplumunun zaman kaybetmeden geliştirilmesi ve muasır medeniyet seviyesine ulaştırılması için uygulamaya konulan müfettişliklerden Trakya İkinci Umumi Müfettişliği dönemi yaklaşık 14 yıl boyunca faaliyet göstermiş, sağlık, bayındırlık, kültür, tarım ve ekonomi alanlarında çalışmalarını sürdürmüştür (Ağırhan 2012: 25).

⁷ İstanbul Arkeoloji Müzesi tarafından gönderilen 29763 dosya numaralı belgede Kemal Altan'ın İstanbul Müzeleri mimarlığı görevinden ayrıldığını bildiren iki adet dilekçe vardır. Kültür Bakanlığı Antikite ve Müzeler Müdürlüğü tarafından İstanbul Arkeoloji Müzeleri Umum Müdürlüğü'ne gönderilen 2 Şubat 1940 tarihli dilekçede Mimar Kemal Altan'ın görevinden ayrıldığı tarihin kuruma bildirilmesi istenmiştir. Kültür Bakanlığı Antikite ve Müzeler Müdürlüğü'nün dilekçesine karşılık müze müdürü Aziz Ogan da Kemal Altan'ın 28 Ekim 1939 tarihinde görevinden ayrıldığını bildirmekle beraber mimarın yerine gelecek kişinin de bir an önce işe başlaması için tayininin yapılmasını istemiştir.

“İstanbul Arkeoloji müzeleri mimarı ve eski abideleri koruma encümeni azasından Kemal Altan, Trakya İkinci Umumi Müfettişlik Fen Müşavir Muavinliğine tayin edilmiştir. Mimar Kemal Altan evvelce gene Edirne’de bulunmuş ve uzun zaman orada Maarif Eminliği mintika mimarlığı vazifesini ifa etmiştir. Tebrik ederiz.” (Anonim 1939d: 2)

Böylelikle mimarın İstanbul’daki kültürel miras çalışmaları, 1939 yılından sonra Trakya’ya kaymıştır. Trakya İkinci Umumi Müfettişliği Fen Müşavirliği görevi sırasında Altan, bölgedeki mimari anıtların bilimsel yöntemlerle incelenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla çeşitli projeler yürütmüştür. Yerel halkın bilincini artırmaya yönelik çalışmalarıyla da dikkat çeken Kemal Bey, yerel yönetimler ve kurumlarla iş birliği içinde çalışarak Trakya’nın kültürel mirasının yaşatılması için çabalamıştır. Mimarın Trakya’daki restorasyon projeleri, yine dönemin yerel ve ulusal basınında düzenli olarak takip edilmiş, bu sayede hem kamuoyunda hem de akademik çevrelerde geniş bir ilgi uyandırmıştır.

Kemal Bey, Edirne ve çevresinde yürüttüğü çalışmalarla, özellikle Mimar Sinan’ın eserlerinin restorasyonu ve konservasyonu üzerine yoğunlaşmıştır. Edirne Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi, Selimiye Külliyesi ve Edirne Üç Şerefeli Cami’nin karşısındaki hamamlar gibi yapılar üzerinde yaptığı titiz araştırma ve restorasyon projeleriyle, yapıların orijinal dokusunun korunması için keşifler yaparak planlarını hazırlamıştır. Ayrıca, Havsa’daki Sokullu Mehmet Paşa Camii’nin onarımında Tezkiretül Ebniye’de “Ali Paşa Çarşısı ve Kervansarayı” olarak geçen çarşının canlandırılmasına katkıda bulunmuştur (Anonim 1940a: 6). Mimar Kemal Altan’ın girişimleriyle Edirne Selimiye Külliyesi’ndeki Sübyan Mektebi ve Medresesi Etnografya Müzesi’ne çevrilmiş, kentte arasta olarak bilinen Kavaflar Çarşısı ve Vezir Rüstem Paşa Hanı restore edilmiştir. Ayrıca, uzun yıllardan beri metruk durumdaki Mimar Sinan eseri Yahya Bey Su Haznesi eklerinden kurtarılarak orijinal hâline dönüştürülmüştür. Diğer yandan Malkara’daki Mimar Sinan’a atfedilen tek kubbeli plan tipindeki Hacerzade İbrahim Bey Camii, Trakya Umumi Müfettişliği’nin girişimiyle aslına uygun olarak restore edilmiştir. Lüleburgaz ve Havsa’da Sokullu Mehmed Paşa’nın yaptırdığı hamamlar ve yine Mimar Sinan’ın eserlerinden biri olan Cedid Ali Paşa Çarşısı ile Cedid Ali Paşa Camii’nin minaresi, hamamı ve dört cepheli çeşmesi de bu dönemde restorasyon görmüştür (Anonim 1941a: 5).

Mimar Kemal Altan, sadece mimari tasarımlarla değil, aynı zamanda İstanbul ve Trakya’nın zengin tarihsel dokusunu oluşturan eserlerin korunması mücadelesine de gönül vermiş, bu bağlamda çeşitli kurum ve derneklerde üstlendiği görevlerle pratiğe yönelik bir katkı sunmuştur. Mimar, Türk Yüksek Mimarlar Birliği’ne asli üye olarak katılarak meslektaşlarıyla iş birliği yapmış, Türk mimari ve kültürel mirasının uluslararası alanda tanıtımına yönelik çalışmalarda bulunmuştur⁸. Birlik çatısı altında, mimarlık disiplininin evrensel gelişmelerle bütünleşerek ülkemizin özgün mimari değerlerinin korunması ve geliştirilmesi için çaba göstermiştir. Ayrıca, mesleki örgüt olarak mimarların hak ve çıkarlarının savunulması konusunda aktif rol almıştır (Anonim 1940c: 5). 25 Mayıs 1938 tarihinde Akşam Gazetesi’nde yer alan habere göre, 1938 yılında İstanbul’da faaliyet gösteren birliğin İstanbul Şubesi,

⁸ Bu birliğin 1937 yılında İstanbul’da kurulmasından sonra ilk tüzüklerinde bazı konularda düzenleme getirilmesi zorunluluğuna gitmiştir. Tüzüğe göre çalışma biçimi, amaç, genel kurullar, oy hakları, şube kurma yetkisi gibi konular belirlenmiştir. 1939’da onaylanan tüzüklerinden önce Türk Mimarlar Cemiyeti adını kullanan birlik, sonrasında isim değişikliğine giderek, Yüksek Mimarlar Birliği adını kullanmış ve resmî bir kurum hâlini almıştır (Ünalın 2002: 38). Arkitekt Dergisi’nde 1939 yılında yayımlanan Nizamname’nin ilk maddesinde birliğin adının Türk Yüksek Mimarlar Birliği olduğu, merkezinin de Ankara olduğu yazmaktadır (Anonim 1939f: 188). 1931’de Arkitekt Dergisi’nde yayımlanan Türk Güzel Sanatlar Birliği Şubesi’ne kayıtlı Ermeni ve Rum kökenli toplam 30 kişi olduğu bilinirken, bu sayı 1940 yılındaki Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat adlı kitapçıktaki 205 üyenin 34 tanesinin gayrimüslim olduğu tespit edilmiştir. Türk Yüksek Mimarlar Birliği’ne üye olmak gibi bir zorunluluk bulunmamakla birlikte, bakanlıklar, belediyeler ve resmî kurumlarda proje tasdiki gibi işlemler için de birliğin üyesi olma gibi şartlar aranmamaktadır. Birlik, gönüllülük esasına dayalı bir yol izleyen kuruluş olmuştur (Ünalın 2002: 40).

dönemin önemli kültürel merkezlerinden biri olan Alay Köşkünde düzenlenen senelik kongresinde Kemal Bey'i oy birliğiyle Divan Başkanı seçmiştir (Anonim 1938f: 10).

Mimar Kemal Bey, İstanbul Arkeoloji Müzesi mimarı olduğu dönemlerde, müze müdürü Aziz Ogan önderliğindeki İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin (EEKE)⁹ çalışmalarına da katılmıştır. Bu kurumun üyesi olarak, İstanbul başta olmak üzere Anadolu genelindeki kültürel mirasın tespit ve belgelendirme süreçlerinde görev almıştır. Özellikle envanter çalışmalarında gösterdiği özenle, birçok arkeolojik ve tarihî eserin bilimsel yöntemlerle kayıt altına alınmasına imkân sağlamıştır (Anonim 1940c: 5).

Mimar, Trakya bölgesinde sanat eserlerinin korunması ve yaşatılması konusunda duyarlı bir yaklaşım sergileyerek, Edirne Eski Eserleri Koruma Cemiyeti'ne üye olmuş ve başkanlığını General Kâzım Dirik'in yaptığı çalışmalarda yer almıştır (Gökçen 2017: 116). Kemal Altan'ın Edirne Eski Eserleri Koruma Cemiyeti'ndeki katkıları, dönemin gazetelerindeki yayınlar ve kurumlar arasındaki resmî yazışmalar gibi birincil kaynak niteliğindeki dokümanlarda yer alan bilgiler ışığında tespit edilmiştir.

Trakya İkinci Umumi Müfettişliği Fen Müşavirliği'nin 1947 yılında kaldırılmasından sonra Konya Bayındırlık Yüksek Mimarlığına atanan mimar, sadece idari görevlerle sınırlı kalmayarak, bölgenin zengin tarihî mirasını oluşturan Osmanlı ve Selçuklu eserleri ile Mevlâna'nın hayatını merkeze alan incelemelerde bulunmuştur (Altan 1948: 179).

Mimar, aynı zamanda İstanbul ve Trakya'daki görev süresi boyunca, radyo ve halk evlerinde düzenlediği konferanslarla Mimar Sinan ve eserleri, klasik Türk-İslam mimarisi, geç dönem sanat eserleri, Türk-Bizans sanat etkileşimleri, İstanbul'un topografik ve kültürel dokusu ile Edirne'nin tarihî mirası üzerine geniş kitlelere ulaşarak halka açık seminerler vermiştir (Anonim 1937a: 11; Anonim 1937b: 3; Anonim 1937h: 14; Anonim 1938d: 4; Anonim 1938e: 8; Anonim 1939b: 4).

Kemal Altan'ın Türk Sanatı Üzerine Çalışmaları

Kemal Altan'ın Dergi ve Gazetelerde Çıkan Yazıları

Mimar Kemal Altan, meslek hayatının başlangıcından itibaren mimarlık pratiğinin yanı sıra kültürel miras çalışmaları, mimarî eserler ve sanatın toplumla paylaşılması konularına da yoğunlaşmıştır. Bu süreçte gerçekleştirdiği araştırmalarını, dönemin akademik veya bilinen yayın organlarında yayımlayarak meslektaşlarına ve geniş kitlelere ulaştırmıştır. Altan özellikle *Arkitekt* ve *Mimarlık* gibi dergiler ile günlük gazeteler için kaleme aldığı yazılarıyla, hem Türk sanatına yönelik kuramsal bir tartışma zemini oluşturmuş hem de halkın bilinçlenmesini hedeflemiştir.

Mimar, 1934-1938 yılları arasında Abidin Mortaş, Zeki Sayar ve Abdullah Ziya Kozanoğlu tarafından kurulan *Arkitekt Dergisi*'nde yayımlanan makalelerinde, dönemin mimarlık

⁹ 1924 yılında kurulan Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin 1935 yılında Maarif Vekâleti'ne, İstanbul'daki eserlerin korunması gerektiğine dair bir rapor iletmış, şehirdeki bu eserlerin estetik değerlerinin yanında siyasi açıdan da önemlerinin oldukça fazla olduğu, hazırladıkları bu raporla dikkat çekmiştir. İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni 1939 yılında da bir rapor hazırlayarak, yaptığı çalışmalardan bahsetmesinin yanında kültür varlıklarının korunmasının nasıl olması gerektiği gibi konulara değinmiştir. Encümenin hazırladığı raporda görevleri üzerine de çalışmalar yapmıştır. Görevleri arasında Maarif Vekâleti, İstanbul Belediyesi ve Vakıflar Başmüdürlüğünden gelen başvurular hakkında yorumlarda bulunarak görüşlerini bildirmek, bilgisi dâhilindeki konular üzerine çalışmalar yapmak, çalışmaya konu olan kültür varlıklarının korunmaya ihtiyacının olup olmadığına karar vererek projelerin tescil işlemlerini yapmak ve onaylamaktır. İstanbul sınırları içinde faaliyet gösteren bu kuruluş, günümüz koruma kurullarının görevini üstlenmiş ve faaliyet göstermiştir (Madran 1996: 79-80).

mesleği ve mimarisine yoğunlaşmıştır. Özellikle Türk sanatı ve mimari eserlerine dair yaptığı araştırmalar, dergideki makalelerinin temel içeriğini oluşturmuştur (Kınataş 2020: 5).

Kemal Altan, 1934 yılında Arkitekt Dergisi'nin üçüncü sayısında yayımlanan "Mimar Sinan'ın Plan Esasları" isimli makalesinde, Sinan'ın plan çalışmalarına dair önemli tespitlerde bulunmuştur¹⁰. Sinan'ın Selçuklu döneminden itibaren Türk mimarisindeki plan şemalarını dikkatle incelediğini ve bu incelemelerin kendi ideal plan tasarımlarını şekillendirmede belirleyici bir rol oynadığını belirtmiştir. Özellikle Şehzade Camii, Süleymaniye Camii ve Selimiye Camii gibi önemli eserlerin planlarını derinlemesine analiz eden Altan, bu çalışmalarıyla Sinan'ın planlama yaklaşımına dair çarpıcı bir tablo çizmiştir (Altan 1934a: 39).

Kemal Bey, İstanbul'da geçirdiği süre boyunca, Bizans dönemi yapılarına dair kapsamlı incelemeler de gerçekleştirmiştir. Mimar, "Bizans Surları, Türk Kaleleri" başlıklı makalesinde, İstanbul'un fiziksel ve kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan şehir surlarının tarihsel gelişimini sanat tarihi perspektifinden ele almaktadır. Altan, surların mimari özelliklerinin yanı sıra, şehir adının etimolojisi ve surların giriş kapılarının tarihsel rolleri üzerine de bir araştırma sunmaktadır. Ayrıca, Osmanlı Dönemi'nde surların geçirdiği dönüşümleri ve Fatih Sultan Mehmet'in fethi sonrası bu yapıların korunması ve geliştirilmesi konusundaki çabaları da yazısında okuyucuyla paylaşmıştır (Altan 1934b: 343-347).

Kemal Altan, 1935 yılında yayımlanan Arkitekt Dergisi'ndeki "Ayasofya Etrafında Türk Sanat Ekleri" konulu çalışmasında, Mimar Sinan'ın, yapının özgün dokusunu bozmadan, eklediği destek payandalarıyla hem statik bir güçlendirme sağladığını hem de eserin silüetine yeni bir boyut kazandırdığını belirtmiştir. Ayrıca Altan bu çalışmasında Mimar Kemalettin'den 'merhum hocamız' diye bahsetmektedir (Altan 1935a: 264). Bu ifade Kemal Altan'ın, öğrencilik yıllarında Kemalettin Bey'in verdiği Nazariyyat-ı Mimariyye derslerine katıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Altan'ın millî mimari anlayışının oluşumunda hocasının önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Mimar Kemalettin, bu derslerinde öğrencilerine millî mimari hakkındaki bilgi ve düşüncelerini aktararak bilinçlendirmiş, onların bu bilinçle yetişmesini hedeflemiştir (Yavuz 1981: 61).

Kemal Altan aynı makalede, "*Birinci Mahmut'a ait Ayasofya avlusundaki mektep binasının zemin katı evvelce bir esnaf kahvesi hâlinde idi. Kemer teşkilatını kapatan eski kötü camekânlarını, çerçevelerini ve içinde derme çatma tahta peyke döşemelerini kaldırıp eserin restore suretiyle tamir edilerek göz önündeki önemli biçimini göstertmek lazımdır.*" (Altan 1935a: 266) diyerek Ayasofya'nın çevresindeki dükkânların tarihî dokuya uygun olmadığına dair görüşlerini belirtmektedir. Bu tespitler, daha sonraki dönemde mimarın da yer aldığı restorasyon ve düzenleme çalışmalarıyla desteklenmiş ve buradaki dükkânlar Altan'ın öncülüğünde kaldırılmıştır (Yücel 1992: 187).

Sanat eserlerinin korunması ve yaşatılması konusunda duyarlı bir yaklaşım benimseyen mimar, bu alanda kuramsal çalışmalara ve pratik restorasyon projelerine önemli katkılar sunmuştur. Altan mimari anıtların yanı sıra Osmanlı döneminin başlıca mimarlarını da tanıtmaya çalışmıştır. Arkitekt Dergisi'nde yayımlanan 'Mimar Davud' başlıklı makalesinde, Mimar Davud'un eserlerine ve Mimar Sinan'ın tamamlamaya ömrünün yetmediği Fatih Nişancı Boyalı Mehmet Paşa Camii'nin inşa sürecine dair değerli bilgiler sunmuştur. Kemal Altan, makalesinde 16. yüzyıl İstanbul mimarisinin önemli örneklerinden biri olan Mehmet Ağa Camii'nden hareketle, Davud Ağa'nın daha sonraki dönemlerdeki üslubunu ve mimari anlayışını Cerrah Paşa Camii üzerinden takip etmiştir (Altan 1935f: 339). Ayrıca Kemal Bey, Mimar Davud tarafından tasarlanan ve inşaatına başlanan, ancak daha sonra Mimar Kasım tarafından tamamlanan Yeni Camii'ye de değinmektedir. Davud'un camiye dair yaptığı katkılar, planın çizilmesi ve cephe duvarlarının belirli bir seviyeye kadar yükseltilmesi şeklinde özetlenebilir (Altan 1935f: 340).

¹⁰ Mimarın çalıştığı kurum olan İstanbul Arkeoloji Müzesi bu makalesinde belirtilmiş fakat mimarın tam adı yerine sadece baş harfleri ile kısaltılmış bir şekilde, A. Kemal olarak kayıtlara geçmiştir.

Altan, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk halkına Mimar Sinan, Mimar Davud gibi önemli mimarların yanı sıra, paşa, vezir gibi devlet adamlarını da tanıtarak, kültürel mirasa yönelik bir bilinç oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, "Hekimoğlu Ali Paşa ve Medeni İzerlerimiz" başlıklı makalesinde, Nuruosmaniye sonrası Türk mimarisinde yaşanan Batılılaşma sürecini ele alarak, yerli mimari kimliğinin zayıflamasına dikkat çekmiştir. "Güzel sanatlar alanına en son ulusal varlıkları armağan eden Hekimoğlu Ali Paşa gibi büyükleri, genç Türk mimarları her zaman gönlünde yaşatmalıdır. Atatürk Türkiye'sinde; ata andacı olan her güzel anıt ar seven ulusunun benliğinde ilgi uyandıran en temiz sevgidir." diyen Kemal Bey, genç mimarlara Hekimoğlu Ali Paşa gibi devlet adamlarının milli mimariye verdiği önemi hatırlatarak kendi çalışmalarında da milli bir duruş sergilemeleri konusunda teşvik etmiştir (Altan 1935e: 302).

Kemal Bey; Akşam, Cumhuriyet, Son Posta, Zaman gibi dönemin önde gelen gazetelerinde de yayımlanan yazılarıyla geniş bir kitleye ulaşmıştır. Araştırmacı kişiliği sayesinde özellikle Türk ve Bizans mimarisi üzerine yaptığı incelemeleri bu alanlara olan ilgiyi artırmıştır. Ne var ki bu yazılarının tamamı henüz kitaplaştırılmış bir çalışmada bir araya getirilememiştir.

Mimar Kemal Altan'ın 24 Şubat 1935 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan "Türk Müzelerini Dünya'da Birinci Dereceye Çıkaran ve Güzel Sanatları Kuran O'dur!" adlı makalesinde Osman Hamdi Bey'in Türk müzeciliği ve güzel sanatları alanındaki öncü rolüne dikkat çekerek sanatçının çok yönlü kimliğine dair önemli veriler sunmuştur. Mimar, Osman Hamdi Bey'in hem arkeolog ve müzeci hem de başarılı bir ressam olduğunu vurgulayarak tablolarının ülke genelinde sergilenmesiyle Türk sanatının tanıtımına yaptığı katkıyı belirtmiştir (Altan 24 Şubat 1935: 5).

Kemal Altan, 19 Haziran 1935 tarihli Zaman Gazetesi'nin *Mimari Bahisler* adlı köşesinde sanat eserlerinin kurtarılması ve kurumların da buna destek vermesini söylediği "Güzel Eserlere Nasıl Bakıyoruz" başlıklı bir makalesinde, Fatih yangını sonrası İstanbul'un tarihi dokusunda meydana gelen tahribatın Osmanlı mimarisinin en önemli temsilcilerinden biri olan Mimar Sinan'ın eserlerine verdiği zararı detaylı bir şekilde analiz etmiştir. Altan, makalesinde özellikle Fatih ve çevresindeki Sinan eserlerinin restorasyon ihtiyacına dikkat çekerek bu yapıların İstanbul'un kültürel kimliği açısından taşıdığı önemi vurgulamıştır. Makale, aynı zamanda dönemin en önemli restorasyon kurumu olan Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin bu konudaki çalışmalarına dair önemli bilgiler sunarak kamuoyunu bu konuda bilinçlendirmeyi amaçlamıştır (Altan 19 Haziran 1935: 5).

Kemal Bey, yazılarının büyük çoğunluğunda Osmanlı mimarisi başta olmak üzere Türk sanat mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği konusunda hassasiyet gösterirken aynı zamanda dönemin restorasyon uygulamalarına dair eleştirilerde bulunmuştur. Altan, "Ataların bu toprakları şenlendiren yadigârlarını elden çıkararak (abideler mezarlığına) gömmemeliyiz. Bu meseleyi, ancak eski devirler işlerdi." cümleleriyle kamuoyunu bilinçlendirme çabasında olduğunu göstermektedir (Altan 19 Haziran 1935: 5).

Mimar, 8 Haziran 1937 tarihli Akşam Gazetesi'nde yayımlanan "Sebillerle Meydan Çeşmelerimiz" başlıklı yazısında kültürel mirasın korunması konusundaki düşüncelerini sebil ve meydan çeşmeleri gibi somut örnekler üzerinden analiz etmiş, yapıların restorasyonu ve korunması gerekliliği konusunda çağdaşlarına önemli bir uyarıda bulunmuştur. Kemal Altan, restorasyon çalışmalarının aslına uygun bir biçimde yapılması gerektiği hususundaki düşünceleri de okuyucularıyla paylaşmıştır (Altan 8 Haziran 1937: 8).

Mimar Kemal Bey'in çalışmaları Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlı kalmamıştır. 24 Temmuz 1935 tarihli Zaman Gazetesi'nde yayımlanan "Bulgaristan'da Türk Sanat Anıtları" başlıklı makalesinde, özellikle Bulgaristan'daki Türk mimari eserlerine dair kapsamlı bir inceleme sunmuş, bu eserlerin Osmanlı medeniyetinin yayılış coğrafyasındaki yerini vurgulamıştır. Mimar, kaleme aldığı makalesinde, Bulgaristan'daki 51 cami ve mescit dâhil olmak üzere

Osmanlı dönemi mimari eserlerinin bir envanterini çıkarmış, bu eserlerin tarihsel süreç içindeki değişimlerini ve geçirdikleri restorasyonları detaylı bir şekilde analiz etmiştir (Altan 24 Temmuz 1935, 5).

Mimarlık ve Sanat Tarihi Konularında Kemal Altan

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de başlatılan modernleşme sürecinde, İstanbul'un yeniden yapılandırılması önemli bir gündem maddesi olmuştur. Henri Prost'a (1874-1959) emanet edilen İstanbul imar planı, şehirdeki tarihî doku ile modernleşme ihtiyacı arasındaki dengeyi kurma konusunda ciddi tartışmalara yol açmıştır. Basında yer alan eleştiriler, planın tarihî eserlerin korunması, kent merkezlerinin düzenlenmesi ve yeni yapıların yerleştirilmesi gibi konularda farklı görüşlerin varlığını ortaya koymuştur (Bayındır Uluskan 2007: 109).

Henri Prost'un İstanbul imar planı, Türk mimar ve şehir plancılarının bu süreçteki rolü ve etkileri bakımından önem taşımaktadır. Basında yer alan yazılar, Prost'un çalışma prensipleri ile yerel uzmanların yaklaşımları arasındaki farklılıkları ve bu farklılıkların planın içeriği üzerindeki etkilerini ifade etmiştir (Bayındır Uluskan 2007: 125).

Henri Prost'un İstanbul imar planı, şehrin zengin tarihî ve kültürel dokusu göz önüne alındığında, uygulama aşamasında önemli engellerle karşılaşmıştır. Özellikle, şehrin çeşitli bölgelerinde yer alan sayısız tarihî anıt ve eserin varlığı, dönemin uzmanları arasında yoğun tartışmalara yol açarak planın uygulanmasını geciktirmiştir. Bu tartışmalara, dönemin İstanbul Arkeoloji Müzesi mimarı Kemal Altan da aktif olarak katılmıştır.

İstanbul'un modernleşme süreci kapsamında başlatılan ilk imar faaliyetlerinden biri olan Eminönü Meydanı'nın genişletilmesi projesi, Yeni Cami Külliyesi üzerindeki etkileriyle dikkat çekmiştir (Bayındır Uluskan 2007: 125). Henri Prost'un imar planı doğrultusunda gerçekleştirilmek istenen bu dönüşüm, Yeni Cami Hünkâr Kasrı'nın kaderi konusunda önemli tartışmalara yol açmıştır. Özellikle, "Yeni Cami Kemerî" olarak adlandırılan hünkâr kasrının yıkılması veya korunması meselesi, dönemin mimarları ve kamuoyunda geniş yankı bulmuştur. Kemal Altan gibi önemli isimlerin de katıldığı bu tartışmalar, basında geniş yer bulmuş ve şehrin tarihî dokusunun korunması konusunda duyarlılığı artırmıştır.

Dönemin önemli basın organlarından Kurun Gazetesi, Yeni Cami Hünkâr Kasrı'nın Prost planına göre kaldırılması konusunu mimarlara sormuştur. Mimarların ortak görüşü yapının kaldırılmaması yönünde olmuş ve bu yapının sivil mimarimizin sayılı örneklerinden biri olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır. Eminönü ve Yeni Cami çevresinin temizlenmesi çalışmalarının devam ettiğini haber yapan gazete, Hünkâr Kasrı konusunda ise anlayamadığını bildirmiştir. Bu nedenle de istismak işlemlerinin başlatılmadığını yazmıştır. Gazetenin muhabirleri öncelikle konu hakkında İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan'la görüşmüş, Ogan da Yeni Cami Kemerî'nin tarihî kıymeti olduğunu ve başlı başına bir estetik örneği oluşturduğunu söylemiştir. Muhabirler aynı soruyu Müze Mimarı Kemal Altan'a da yönelmiştir. Kemal Altan, kemerin mimari açıdan Prost'un bile hayran kalacağı kadar estetik güzellikte olduğunu, kemerin kaldırılması hakkında ortaya atılan tartışmanın bile anlamsız olduğunu söylemiştir (Anonim 1938a: 2).

Henri Prost'un İstanbul imar planı kapsamında Yeni Cami çevresindeki dönüşüm projeleri, hünkâr kasrının korunması veya yıkılması konusunda ortaya çıkan farklı görüşler, uzun süren tartışmaların ardından sonuçlanmıştır. 1939 yılında alınan karar ile Hünkâr Kasrı'nın yıkılmasından vazgeçilmiş ve çevresinin açılmasıyla birlikte yapının estetik değerlerinin daha iyi ortaya çıkacağı öngörülmüştür (Anonim 1939a: 6).

Prost'un İstanbul şehir planında tartışmalara neden olan konularından biri de 19. yüzyılın önemli yapıları arasında yer alan ve 1912 yılında yangın geçiren Çırağan Sarayı'nın akıbeti olmuştur. Çırağan Sarayı'nın restorasyon projesi, dönemin sanat ve mimarlık dünyasının yakından takip ettiği konular arasında yer almıştır. Son Posta Gazetesi'nin 6 Ekim 1937 tarihli sayısında yer alan habere göre, sarayın restorasyon çalışmalarında, özgün mimari özelliklerinin korunmasına özen gösterilecektir. Bu sayede, restorasyonun

tamamlanmasıyla birlikte Çırağan Sarayı, eski görkemine kavuşturularak gelecek nesillere aktarılacaktır (Anonim 1937c: 4). Çırağan Sarayı'nın restorasyonuna yönelik oluşturulan kurul hakkında bilgi veren gazete, kurulun Belediye İmar Şubesi Müdürü Ziya Bey'in başkanlığında, Nafia Vekaleti mimarlarından Faruk Bey ve Müzeler Mimarı Kemal Altan'ın da aralarında bulunduğu uzmanlardan oluştuğunu belirtmiştir. Kurul, saray üzerinde araştırmalar yaparak restorasyon maliyetlerini belirlemek amacıyla bir araya gelmiştir. Araştırmalar neticesinde, restorasyon ilkelerine uygun şekilde gerçekleştirilecek tamir ve onarım işlemlerinin tamamlanmasının ardından sarayın Güzel Sanatlar Akademisi'ne teslim edileceği bildirilmiştir (Anonim 1937c: 4).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 8 Ekim 1937 tarihli haberine göre, sarayın restorasyon projesi için Müzeler İdaresi tarafından Maarif Vekâleti'ne resmî bir talepte bulunulmuştur. Maarif Vekâleti, bu kültürel mirasın korunması ve canlandırılması amacıyla yapılan talebi memnuniyetle karşılayarak restorasyon çalışmalarına onay vermiştir. Gazete haberinde, restorasyonun yaklaşık yüz bin liralık bir bütçe ile gerçekleştirileceği ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin mevcut binasının yetersiz kalması nedeniyle sarayın akademik faaliyetlere ev sahipliği yapabileceği belirtilmiştir (Anonim 1937d: 3).

24 Ekim 1937 tarihli Son Posta Gazetesi'ne göre, Çırağan Sarayı'nın restorasyon çalışmalarına başlamak üzere kurulan komisyonun ilk toplantısı, İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Aziz Ogan başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Toplantıya, belediye adına Mühendis Şemsettin Bey, nafia müdürlüğü adına Mimar Faruk Bey, Güzel Sanatlar Akademisi'ni temsilen Sedad Hakkı Eldem ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden Mimar Kemal Altan katılmıştır. Komisyon üyeleri, restorasyon çalışmalarının ilk aşaması olarak yapının yerinde bir inceleme gerçekleştirmişlerdir (Anonim 1937e: 2). 31 Ekim 1937 tarihli aynı gazete, restorasyon komisyonunun sarayı yerinde incelediğini ve yapının tarihî dokusuna zarar vermeden onarılması için yaklaşık dört yüz bin lira tutarında bir bütçeye ihtiyaç duyulduğunu duyurmuştur. Haberde, restorasyon çalışmalarının hangi kurum tarafından üstlenileceği ve restorasyonun tamamlanmasının ardından yapının hangi amaçla kullanılacağı konusunda henüz net bir kararın olmadığı vurgulanmıştır. Müzeler Umum Müdürlüğü'nün restorasyon çalışmalarını tamamladıktan sonra Maarif Vekaleti aracılığıyla ilgili kurumlara çeşitli kullanım önerileri sunacağı ve sarayın sergi alanı olarak kullanılmasını önerisinin de bu öneriler arasında yer alacağı ifade edilmiştir (Anonim 1937f: 4).

Belediye Başkanı Cemil Topuzlu ve şehir plancısı Prost'un yıkım önerisine rağmen, Çırağan Sarayı'nın restorasyonu için oluşturulan kurul, kasım ayı içerisinde yeniden toplanmıştır. Kurul üyeleri, sarayı yerinde inceleyerek yangından zarar gören avlu, duvar ve tavan kısımlarını detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Bir hafta sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde düzenlenen ikinci toplantının ardından, her bir üye hazırladığı raporu Maarif Vekaleti'ne göndererek restorasyon çalışmaları hakkında detaylı bilgi vermiştir (Anonim 1937g: 6). Yapılan incelemeler sonucunda hazırlanan raporlar, sarayın restorasyonu için yeni kaplama malzemelerine ihtiyaç duyulduğunu ve yapının tamir ve onarımı için yaklaşık bir milyonluk bir bütçe tahmin edildiğini ortaya koymuştur. Kurulun hazırladığı raporlar doğrultusunda, sarayın tarihî dokusuna uygun şekilde restore edilerek gelecek nesillere aktarılması kararlaştırılmıştır (Bayındır Uluskan 2007: 130). Uzun süredir devam eden tartışmaların ve yaşanan gerginliklerin ardından yıkılmaktan kurtarılan Çırağan Sarayı'nın restorasyonu kararı, Kemal Altan'ın da aralarında bulunduğu bir komisyon tarafından alınmıştır (Bayındır Uluskan 2007: 131).

1938 yılına gelindiğinde, Prost'un İstanbul için hazırladığı imar planı, dönemin mimarları, akademisyenleri ve şehir plancıları gibi ilgili uzmanlar tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Prost'un planında, bu kez Sultanahmet Meydanı'nın tüm resmî törenlerin yapılacağı Cumhuriyet'in sembol bir meydanı hâline getirilmesi ve bu amaçla meydan çevresindeki dükkânların yıkılması öngörülmüştür. Sultanahmet Meydanı'nda yer alan İbrahim Paşa Sarayı'nın bir kısmı, belirli bir dönemde cezaevi olarak kullanılmıştır. Ancak,

meydan çevresindeki hapisane binasının yıkım kararı alınamaması, Prost'un planını uygulanamaz hâle getirmiş ve planın yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur (Bayındır Uluskan 2007: 138). Prost'un planına göre, mevcut yapı ve çevresindeki dükkânların yıkılmasıyla birlikte alanda bir amfi tiyatro inşa edilecek, Sultanahmet Camii'nin üzerinden Marmara Denizi'ne hâkim bir teras oluşturulacak ve terasın arkasına adliye sarayı, hükümet konağı ve belediye binası yerleştirilecektir (Bayındır Uluskan 2007: 139).

Günümüzde Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne dönüştürülen İbrahim Paşa Sarayı, 1933 yılındaki yangınla yeniden gündeme gelmiştir. Önce Darülfünun olarak tasarlanan, sonra da Adliye Sarayı olarak kullanılan bu yapının geleceği hakkında tartışmalar başlamıştır. Böylelikle Prost'un hazırladığı şehir planı doğrultusunda yeni bir adliye sarayı inşa edilecek alanın belirlenmesi amacıyla çalışmalar başlamıştır. Prost bu yapı için Sultanahmet'teki İbrahim Paşa Sarayı'nın bulunduğu alanın uygun olduğunu savunmuştur. Ancak, dönemin uzmanları dâhil olmak üzere, söz konusu yapının tarihî ve kültürel değeri konusunda yeterli bilgiye sahip olunmadığı görülmektedir. Yapının mimari ve kültürel önemini farkına varan ilk isimlerden olan mimar Sedat Çetintaş, konuyla ilgili dönem basınında çeşitli yazılar kaleme alarak kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmıştır. Çetintaş'ın bu çabaları, ilgili kurumlar ve uzmanlar arasında uzun yıllar süren tartışmalara zemin hazırlamıştır (Karakoç ve Yıldırım, 2020: 2023). Sedat Çetintaş'ın öncülüğünde, İbrahim Paşa Sarayı ve içindeki cezaevi binasının geleceği konusunda bir uzman heyeti görevlendirilmiş ve yapının tarihî ve mimari değerini ortaya çıkarmak için detaylı incelemeler yapılmıştır (Karakoç ve Yıldırım 2020: 2024). İstanbul Arkeoloji Müzesi mimarı Kemal Altan, oluşturulan uzman kurulunda görev alarak Sedat Çetintaş ile hapisane binası, tabhane ve medrese üzerinde detaylı ölçü ve röleve çalışmaları gerçekleştirmiştir (Anonim 1938b: 4). Ayrıca, Cezaevi binası, dönemin kamuoyunda geniş yankı uyandırarak basında sıkça yer almıştır. Özellikle 13 Haziran 1938 tarihli Son Posta gazetesinde yayımlanan "İstanbul'un İmarı İşinde İki Zıt Fikir Çarpışıyor" başlıklı makalede, yapının geleceği konusunda farklı uzman görüşlerine yer verilmiştir. Gazete muhabiri tarafından yapılan röportajda, İstanbul Arkeoloji Müzesi mimarı Kemal Altan, cezaevi binasının geleceği hakkında görüşlerini paylaşmış ve cezaevi binasının yıkımının sorun teşkil etmeyeceği görüşünü savunmuştur. Ancak, bitişindeki arşiv binasının 16. yüzyıla ait önemli bir yapı olduğunu ve mutlaka korunması gerektiğini vurgulamıştır (Anonim 1938g: 4).

Atatürk'ün vefatının ardından 1938 yılında, dönemin Başvekâlet ve Maarif Vekâleti tarafından Eski Eserleri Koruma Encümeni'nde yapılan bir toplantıda, Prost'un hazırladığı şehir planı doğrultusunda sarayın yıkımı kararı alınmıştır. Bu karar, 1939 yılında yaşanan tepkilere rağmen uygulamaya konulmuş ve sarayın bir bölümü yıkılmıştır. Sarayın geri kalan kısmının kamulaştırılması ve yıkılması kararlaştırılmış olsa da Adliye Vekâleti'nin ödemelerde gecikmesi nedeniyle yapı uzun süre yarı yıkık bir hâlde kalmıştır. 1941 yılında dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, sarayın yıkılmasını engellemiş ve adliye sarayı için yeni bir yer arayışına başlanmıştır. Bu arayış uzun yıllar sürmüş ve nihayetinde 1948'de yeni binanın Sultanahmet'in farklı bir noktasına inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece yıkılmaktan kurtulan saray, uzun yıllar bakımsızlığa terk edilmiş ve ancak 1960'lı yıllarda restorasyon çalışmaları başlatılarak 1983 yılında günümüzdeki hâline kavuşturulmuştur (Karakoç ve Yıldırım, 2020: 2024-2025).

Kemal Altan ve Mimar Sinan Anma Törenleri

Kemal Altan, mimarlık pratiğinin yanı sıra üstlendiği idari görevler sayesinde Türk sanatı ve mimarisi alanında kapsamlı araştırmalara yönelmiş, özellikle Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Kardeşi Mazhar Altan'ın Arkitekt Dergisi'ndeki yazısında belirttiği üzere, Kemal Altan'ın Türk mimarisi üzerine yaptığı araştırmalarda öncelikli olarak Mimar Sinan'ı ele aldığı görülmektedir. Türk medeniyetinin sembolü olan mimari eserleri

uluslararası alanda tanıtma çabasıyla Altan, çeşitli şehirlerde düzenlediği konferans ve törenlerle Mimar Sinan'ı anma etkinliklerine öncülük etmiştir (Altan 1948: 179). Dönemin basınından takip ettiğimiz kadarıyla Kemal Altan, Mimar Sinan anma törenlerinde önemli bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulunduğu şehirlerde düzenlenen bu tür etkinliklerde sıklıkla konuşmacı olarak yer alarak Mimar Sinan'ın mirasına olan bağlılığını ortaya koymuştur.

1935 yılında Zaman Gazetesi, Mimar Sinan'ın ölüm yıldönümünü kapsamlı bir şekilde ele alarak Türk basınında mimarın eserlerine duyulan ilgiyi göstermiştir. Gazete, Mimar Sinan'ın hayatı, eserleri ve planları hakkında detaylı bilgilere yer verirken, bu çalışmalara katkı sağlayan Mimar Kemal Altan, Ressam Fuat ve Haşim Sami'ye teşekkür etmiştir (Altan 1935h, 1). Altan, ayrıca Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan "Koca Sinan" başlıklı makalesiyle Sinan'ın mirası üzerine önemli bir tartışmaya zemin hazırlamıştır (Altan 1935h: 5). Bu durum, 1930'lu yıllarda Mimar Sinan'ın eserlerine yönelik akademik ve kültürel ilginin arttığını göstermektedir.

1936 yılında Süleymaniye Camii'nde Mimar Sinan'ın türbesi başında düzenlenen anma töreni, Cumhuriyet döneminde mimarın eserlerine ve mirasına gösterilen ilginin bir göstergesi olmuştur. Tören, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve devlet kurumlarının katılımıyla gerçekleştirilmiş ve Sinan'ın mezarına çelenklerin bırakılmasıyla başlamıştır. İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından Mimar Semih ve Mimar Abdülkadir tarafından Süleymaniye Camii'nde düzenlenen sunumlarla, genç nesillere Mimar Sinan'ın eserleri ve hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Kemal Altan'ın da radyo konuşmasıyla törene yaptığı katkı, Sinan'ın anısının yaşatılmasında önemli bir rol oynamıştır (Anonim 1936b: 2).

Kemal Altan, 1938 yılında Akşam Gazetesi'nde yayımlanan makalesiyle Mimar Sinan'ın 350. ölüm yıldönümünde önemli bir akademik katkı sunmuştur. Altan, yaptığı arşiv araştırmaları sonucunda 16. yüzyıla ait bir mimari planı tespit etmiş ve bu planı Mihrimah Sultan Camii ile ilişkilendirmiştir. Makalesinde, Mimar Sinan'ın diğer önemli eserleri olan Hürrem Sultan Camii, Hadım İbrahim Paşa Camii ve Ankara'daki Cenabi Ahmet Paşa Camii'nin mimari özelliklerini detaylı bir şekilde analiz ederek okuyucuya Sinan'ın geniş ve etkileyici eser yelpazesi hakkında bilgi vermiştir. Altan'ın bu çalışması, Sinan üzerine yapılan akademik çalışmalara öncülük etmiş ve mimarın eserlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur (Anonim 1938c: 10).

Haber Gazetesi'nin 1939 yılında yer alan haberine göre, Mimar Sinan'ın ölüm yıldönümü, Türkiye genelinde çeşitli etkinliklerle anılmıştır. Özellikle Ankara, İstanbul, İzmir ve Edirne gibi büyük şehirlerde düzenlenen anma törenleri, Sinan'ın Türk mimarisindeki önemini bir kez daha vurgulandığını göstermektedir. Ayrıca, bu dönemde Mimar Sinan'ın eserleri üzerine kapsamlı bir kitap çalışması başlatıldığı ve bu çalışmada Karun Çeçen, Kemal Altan ve Vasfi Egelî gibi mimarların görevlendirildiği belirtilmiştir (Anonim 1939f: 2). Bu durum, Cumhuriyet döneminde Mimar Sinan'ın eserlerine yönelik akademik ilginin arttığını ve bu alanda önemli çalışmalara imza atıldığını göstermektedir.

Mimar Kemal Altan, 1939 yılında Trakya Umumi Müfettişliği'ne atanmasının ardından Mimar Sinan anma törenlerinin düzenlenmesinde aktif bir rol üstlenmiş ve bu etkinliklerin baş organizatörlerinden biri hâline gelmiştir. Ancak, 1940'lı yıllardan itibaren düzenli olarak gerçekleştirilen Mimar Sinan anma törenleri, zamanla rutine dönüşerek toplumdaki etkisini kaybetmeye başlamıştır. Törenlerin içeriksel çeşitlilikten yoksun olması, basında bu etkinliklere olan ilginin azalmasına ve haberlerin daha az önemli sayfalarda yer almasına neden olmuştur (Ulu ve Kuş 2019: 207).

Mimar Sedat Çetintaş, 1946 yılında Akşam Gazetesi'nde yayımlanan yazısında, Mimar Sinan anma törenlerini içeren bir dizi etkinliğe yönelik eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Çetintaş, makalesinde tarihî şahsiyetlerin anılması amacıyla düzenlenen törenlerin gerekliliği ve faydaları üzerine sorular yöneltmiş, bu tür etkinliklerde aynı konuların tekrar tekrar

işlendiğini ve Mimar Sinan üzerine yeni bilimsel çalışmaların ortaya konulmadığını belirtmiştir (Çetintaş, 1946: 6).

Sedat Çetintaş'ın eleştirilerini içeren makalesinin yayımlanmasının ardından Mimar Sinan anma törenlerine gösterilen ilgi belirgin bir şekilde azalmıştır. Sonraki yıllarda bu törenler daha çok anma günleri şeklinde kutlanmaya devam etmiş olsa da içeriksel yenilik eksikliği nedeniyle etkinliklerin etkisi sınırlı kalmıştır (Ulu ve Kuş 2019: 207).

Sonuç

Kemal Altan, 1886'da İstanbul'da doğmuş ve 1913 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mezun olmuş yetkin bir mimar, araştırmacı ve yazardır. Erken Cumhuriyet dönemi mimarisi ve Türk sanatı üzerine yaptığı çalışmalarla hem tasarım alanında hem de teorik çerçevede önemli katkılarda bulunmuştur. Altan, mimarlığı yalnızca yapı tasarlama ve inşa etmekle sınırlı görmeyerek Türk mimari mirasının incelenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda da öncü bir rol üstlenmiştir. *Arkitekt Dergisi* başta olmak üzere çeşitli yayınlarda kaleme aldığı yazılarla, Türk mimarlık eserlerinin tanıtımına ve değerine dikkat çekmiştir. Özellikle Mimar Sinan ve diğer önemli mimarların eserleri üzerindeki çalışmalarıyla, Türk mimari tarihinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Kemal Altan'ın entelektüel birikimi, yalnızca Türk sanatına değil, aynı zamanda Roma ve Bizans sanatlarına da uzanmaktadır. Görev yaptığı şehirlerde yerinde incelemelerde bulunarak elde ettiği bilgileri yazılarında ve konferanslarında paylaşmıştır. Bu sayede, Türk halkının ulusal mimariye ve tarihî kişiliklerine olan ilgisini artırmayı amaçlamıştır.

Mimar Kemal Altan, sadece tasarımcı kimliğiyle değil, aynı zamanda bir araştırmacı ve kültür elçisi olarak da tanınmaktadır. Türk mimarlık eserlerinin korunması ve restorasyonu konusunda yaptığı çalışmalar, bu alandaki bilincin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Manisa Hükümet Konağı gibi önemli yapıların tasarımıyla, Türk mimarisine önemli eserler kazandırmıştır.

Altan, Türk mimarisini dar bir çerçevede değerlendirmenin doğru olmadığını savunarak dönemin tüm mimarlarının ve eserlerinin incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşımıyla, Türk mimari tarihine daha kapsamlı bir bakış açısı sunmuştur. Kemal Altan'ın en büyük idealleri arasında, Türk mimarisinin ve özellikle Mimar Sinan'ın eserlerinin tanıtılması, eski yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması yer almaktadır. Bu amaçla, hayatı boyunca yaptığı çalışmalar, Türk mimari mirasının korunması ve yaşatılması için önemli bir mirasa dönüşmüştür. Sonuç olarak, Kemal Altan sadece bir mimar değil, aynı zamanda bir araştırmacı, yazar ve kültür elçisi olarak Türk mimarisi ve sanatına önemli katkılarda bulunmuştur. Onun çalışmaları, Türk mimarisinin daha iyi anlaşılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılması için önemli bir kaynak niteliğindedir.

Kaynaklar

Ağırhan, Mehmet (2012), *Cumhuriyet Döneminde Edirne Valileri*, Edirne: Edirne Valiliği Yayınları.

Alp, İlker (1989), *Bulgar Zulmünü Günümüze Kadar İntikal Ettiren Edirne ve Çevresindeki Şehitlikler*, Edirne: Sevinç Matbaası.

Alsaç, Üstün (1997), "Mehmet Vedat Tek", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, 3, İstanbul: Yem Yayınları, 1754.

Altan, Kemal (1934a), "Mimar Sinan'ın Plan Esasları", *Arkitekt*, 3, 85-86.

Altan, Kemal (1934b), "Bizans Surları, Türk Kaleleri", *Arkitekt*, 12, 343-347.

Altan, Kemal (1935a), "Ayasofya Etrafında Türk San'at Ekleri", *Arkitekt*, 9, 264-267.

Altan, Kemal (1935b), "Eski Medeni İzlerimiz", *Arkitekt*, 7-8, 224-226.

- Altan, Kemal (1935c, 9 Nisan), "Koca Sinan", *Cumhuriyet*, 5.
- Altan, Kemal (1935d), "Ayasofya Etrafında Türk San'at Ekleri", *Arkitekt*, 9, 264-267.
- Altan, Kemal (1935e), "Hekimoğlu Ali Paşa ve Medeni İzerlerimiz", *Arkitekt*, 10, 299-302.
- Altan, Kemal (1935f), "Mimar Davut", *Arkitekt*, 11-12, 339-342.
- Altan, Kemal (1935g), "Türk Müzelerini Dünya'da Birinci Dereceye Çıkaran ve Güzel Sanatları Kuran O'dur!", *Cumhuriyet*, 24 Şubat, 5.
- Altan, Kemal (1935h), "Koca Sinan", *Cumhuriyet*, 9 Nisan, 5.
- Altan, Kemal (1935i), "Güzel Eserlere Nasıl Bakıyoruz", *Zaman*, 19 Haziran, 5.
- Altan, Kemal (1935i), "Bulgaristan'da Türk Sanat Anıtları", *Zaman*, 24 Temmuz, 1-4.
- Altan, Kemal (1936), "Bizans Eserleri Üzerinde Türk Mimarlarının İşleri", *Arkitekt*, 8, 224-226.
- Altan, Kemal (1937a), "Mimar Mehmet Tahir", *Arkitekt*, 7, 193-195.
- Altan, Kemal (1937b), "Klasik Türk Mimarları: Mimar Mehmet", *Arkitekt*, 8, 223-226.
- Altan, Kemal (1937c), "Sebillerle Meydan Çeşmelerimiz", *Akşam*, 8 Haziran.
- Altan, Mazhar (1948), "Mimar Kemal Altan", *Arkitekt*, 7-8, 178-179.
- Anonim (1935), "Edirnekapı'daki Hafriyat", 19 Temmuz, *Tan*, 2.
- Anonim (1936a), "Koca Mimar Sinan'ı Saygı ile Anıyoruz", *Kurun*, 9 Nisan, 1.
- Anonim (1936b), "Mimar Sinan Dün Süleymaniye'de Bir İhtifal Yapıldı", *Tan*, 10 Nisan, 2.
- Anonim (1936), "Ayasofya'nın Tamir Keşfi Hazırlanıyor", *Tan*, 22 Haziran, 2.
- Anonim (1937a), "Eminönü Halkevinden", *Akşam*, 11 Mart, 11.
- Anonim (1937b), "Konferans ve Kongreler", *Son Telgraf*, 18 Mart, 3.
- Anonim (1937), "Türebeler Harap Olmaktan Kurtarılıyor", *Son Posta*, 9 Ağustos, 4.
- Anonim (1937c), "Tarihi Çırağan Sarayı Tamir Ettirilecek", *Son Posta*, 6 Ekim, 4.
- Anonim (1937d), "Tarihi Çırağan Sarayı Tamir Edilecek", *Kurun*, 8 Ekim, 3.
- Anonim (1937e), "Çırağan Sarayı'nın Tamiri İçin Faaliyet Başladı", *Son Posta*, 24 Ekim, 2.
- Anonim (1937f), "Çırağan Sarayı Tamir Edilir mi, Edilemez mi?", *Son Posta*, 31 Ekim, 4.
- Anonim (1937g), "Çırağan Sarayı Nasıl Tamir Edilecek?", *Cumhuriyet*, 11 Kasım, 6.
- Anonim (1937h), "Radyo: Bugünkü Program", *Son Posta*, 25 Kasım, 14.
- Anonim (1938a), "Yenicami'nin Kemerini Kaldırılmalı mı?", *Kurun*, 20 Ocak, 2.
- Anonim (1938b), "Sultanahmet'teki Hapishane Binasının Çevresindeki Yapılarının Rölemleri", *Son Posta*, 27 Mart, 4.
- Anonim (1938c), "Mimar Sinan Günü", *Cumhuriyet*, 9 Nisan, 1.
- Anonim (1938d), "Radyo: Bu Akşamki Program", *Cumhuriyet*, 9 Nisan, 4.
- Anonim (1938e), "Konferans", *Cumhuriyet*, 20 Nisan, 8.

- Anonim (1938f), "Mimarlar Birliği İstanbul Şubesi Kongresi Toplandı" *Akşam*, 25 Mayıs, 10.
- Anonim (1938), "Piyale Paşa Türbesi", *Akşam*, 8 Haziran, 3.
- Anonim (1938g), "İstanbul'un İmarı İşinde İki Zıt Fikir Çarpışıyor", *Son Posta*, 13 Haziran, 4.
- Anonim (1939a), "Yenicami Kemeri Yıkılmayacak mı?", *Cumhuriyet*, 08 Şubat, 6.
- Anonim (1939b), "Kadıköy Halkevinden", *Akşam*, 9 Şubat, 4.
- Anonim (1939), "Mimar Sinan İhtifali", *Haber*, 17 Mart, 2.
- Anonim (1939c), "Sinan İçin Bugün Büyük İhtifal Yapılıyor", *Tan*, 9 Nisan, 2.
- Anonim (1939d), "Trakya İkinci Umumi Müfettişlik Fen Müşavir Muavinliğine Tayini", *Cumhuriyet*, 29 Ekim, 2.
- Anonim (1939e), "Trakya Umumi Müfettişlik Nafia Müşavir Muavinliği Tayini", *Son Posta*, 29 Ekim, 10.
- Anonim (1939f), "Türk Yüksek Mimarlar Birliği Nizamnamesi", *Arkitekt*, 7-8, 188-189.
- Anonim (1940a), "Trakya'da Kıymetli Eserler Tamir ve İhya Ediliyor", *Akşam*, 1 Ocak, 6.
- Anonim (1940b), "Edirne'de Mimar Sinan İhtifali Hazırlıkları Başladı", *Son Posta*, 7 Nisan, 10.
- Anonim (1940c), *Türk Yüksek Mimarlar Birliği Azaları ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alakadar Mevzuat*, İstanbul.
- Anonim (1941a), "Edirne ve Trakya'daki Eserleri Birer Birer Tamir ve İhya Ediliyor", *Akşam*, 9 Nisan, 5.
- Anonim (1941b), "Edirne'de Koca Sinan'ın 353. Yılı İhtifali Yapıldı", *Son Posta*, 10 Nisan, 6.
- Anonim (1942), "Dün Edirne'de İhtifal Yapıldı", *Yeni Asır*, 10 Nisan, 1-2.
- Anonim (1944), "Edirne Şehitler Abidesinin Temeli Törenle Atıldı", *Son Posta*, 29 Kasım, 6.
- Anonim (1945), "Mimar Sinan'ın Yıldönümü", *Cumhuriyet*, 10 Nisan, 1-3.
- Anonim (1948), "Ölüm: Kemal Altan", *Son Posta*, 24 Eylül, 3.
- Arık, Beritan Fırat (2006), *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde G.S.A. ve İ.T.Ü. Mimarlık Bölümleri'nde Yabancı Mimarlar (Görevin İdari ve Mali Çerçevesi)*, İstanbul: İstanbul Teknik Üni., Fen Bilimleri Ens., Yüksek Lisans Tezi.
- Ayhan, Süleyman (2014), *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Salihli Kazası (1923-1933)*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bayındır Uluskan, Seda (2007), "Atatürk Dönemi'nde İstanbul'un İmarı ve Henri Prost Planının Basındaki Yankıları (1936- 1939)", *Erdem*, 16/48, 109-156.
- Bayraktar, Kutalmış ve Özgüven, Burcu (2024), *Mimarlık Üzerinden Ulusal Kimlik İnşasına Dair Bir Profil: Yüksek Mimar Kemal Altan ve Edirne İlinde Yürüttüğü Faaliyetler, Geçmişten Günümüze Edirne*, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları, 67-76.
- Bulut, Cengiz (2021), *Edirne'nin Necmi Abey'i Edirne Müzesi Kurucularından Müze Müdürü Necmi İğne 1898-1953*, Edirne: Edirne Valiliği Kültür Yayınları.
- Cezar, Mustafa (1983), "Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne", *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 5-84.
- Çetintaş, Sedat (1946), "Barbaros Töreninin Tatsız Tarafları", *Akşam*, 9 Ekim, 6.

- Demirbel, Yusuf Razi (1941), "Prof. Mimar M. Vedad Tek", *Arkitekt*, 9-10, 231-233.
- Eyice, Semavi (1989), "Kemal Altan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2, İstanbul: TDV Yayınları, 530-531.
- Gökşen, Tuğba Yüce (2017), *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Edirne'de Kentsel Gelişim*, Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karakaya, Ebru (2006), *Türk Mimarlığı'nda Sanayi-i Nefise Mektebi/Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yeri ve Restorasyon Alanına Katkıları (1883-1960)*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karakoç, Ercan ve Utku Yıldıırım, Hülya (2020), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunması Meselesinde Kurumlar Arası İlişkilerin Rolü", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7/4, 2011-2031.
- Kınataş, Nesibe (2020), *Abidin Mortaş: Bir Mimari Biyografi*, İstanbul: Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Köklü, Nusret (2004), "Mimar Kemal Bey'in Projelendirdiği Manisa Hükümet Konağı ve Diğer Hükümet Binaları", *Manisa Dergisi*, 29, 14-22.
- Kuşci, Ahmet (2021), *Türk Eğitim Tarihi (1923-1950)*, Ankara: İksad Yayınevi.
- Madran, Emre (1996), "Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi I", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 16 (1-2), 59-97.
- Naipoğlu, Seçkin G. (2008), *Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Sanat Tarihi Yaklaşımı ve Vahit Bey*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Pehlivan, Nalan (2003), "Edirne Kahramanlıkları ve Şehitlikleri". *1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003)*, Edirne: Edirne Valiliği Yayınları, 589-596.
- Savaşır, Gökçeçiçek ve Alpaslan, Halil İbrahim (2009), "Cumhuriyet Dönemi Manisa Mimarlığının Anahatları" *İzmir'in Artalanındaki Kentlerde Mimarlık*, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları 76-91.
- Ulu, Ahmet ve Kuş, Aslı (2019), "Mimar Sinan İhtifalleri", *Düşünen Şehir*, 9, 206-207.
- Ülgen, Ali Saim (1948), "Mimar Kemal Altan", *Mimarlık Dergisi*, 6, 44.
- Ünalın, Çetin (2002), *Cumhuriyet Mimarlığının Kuruluşu ve Kurumlaşması Sürecinde Türk Mimarlar Cemiyeti'nden Mimarlar Derneği 1927'ye*, Ankara: Mimarlar Derneği.
- Yavuz, Yıldırım (1981), "Mimar Kemalettin Bey (1870-1927)", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 7/1, 53-76.
- Yıldız, İlkay (2024), *Türk Sanatının İzinde Bir Mimar: Kemal Altan*, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, Erdem (1992), "Belgelerin Işığı Altında Ayasofya'nın Müze Oluşu ile İlgili Bazı Gerçekler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 78, 183-222.

Arşiv Kaynakları

İstanbul Arkeoloji Müzesi Arşivi (İAMA). Dosya No: 29763, Eweliyat No: 16949, Karton No: 119,
Tarih: 06.02.1940.

İnternet Kaynakları

URL-1: Balkan Şehitleri, <https://turbeler.org/detay/376-balkan-sehitleri->, (e.t. 27.11.2024).